

”אין גאווה לחלקנו ללא שחרור לכולנו”

עבודה סמינריונית

סמינר טרנס במשפט

מרצה : ד”ר עידו קטרי

מגיש : דין דוריאן ון אלן

ת.ז. -----

10,664 מילים

"אנשים חוששים כל כך מפני אקטיביזם טרנסי כי אנחנו מדגישים עבורם איך משהו שאנו לרוב תופסים כחוק באבן יכול להיות נתון לשינוי"¹

במרכז עבודתי זו יעמוד מקומו של המאבק הטרנסי לזכויות בתוך המאבק הלהט"בי, מהם מקורותיו, ומהן העמדות השונות באשר לאיחוד או פיצול בין המאבק ההומו-לסבי² והמאבק הטרנסי לזכויות. הפרק הראשון יעניק סקירה היסטורית על קצה המזלג של המאבק הגאה וצמיחת התנועות הגאות הראשונות בארץ ובעולם, וכיצד צמח אקטיביזם טרנסי לצד ומתוך קבוצות אקטיביסטיות הומו-לסביות. עוד יציע הפרק הראשון ארבע עמדות שונות ליחסי גומלין בין המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי לזכויות.

הפרק השני יעסוק במקרי בוחן משפטיים לעמדות הללו. באמצעות מקרי בוחן משלוש דיסציפלינות משפטיות שונות- המשפט הפלילי, דיני המשפחות ודיני ההגירה- אדגים כיצד יחסי הגומלין בין המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי באים לידי ביטוי במפגש עם המציאות המשפטית. בכל אחד ממקרי הבוחן הללו באות לידי ביטוי נקודות מפגש ונקודות חיכוך בין המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי. אנתח את נקודות המפגש והחיכוך הללו ואדון בשאלות העולות מהן. איזו מארבע העמדות הן מייצגות? אילו בעיות ופתרונות עולים מהן? האם באותו מקרה בוחן המאבקים מסייעים זה לזה או מפריעים זה לזה?

בפרק השלישי אדון בשיקולים שונים המצויים על שולחן קבלת ההחלטות בעת תיעדוף מאבקים, ובהקשר של שיקולים אלו במאבקים הגאים ובממשק בין המאבקים ההומו-לסביים והטרנסיים.

בעבודתי אתייחס לכל הנושאים הללו מנקודת מבט לסבית-FTM³. ראשית, משום שזהו הרקע ממנו אני עצמי ניגש לנושא, כגבר טרנס ובוץ'. שנית, משום שעיקר תשומת הלב והכתיבה מופנית על פי רוב דווקא להומוסקסואליות גברית (בהקשר של מיניות) ולטרנסג'נדריות נשית וקשת ה-MTF⁴ (בהקשר של מגדר). בחרתי להקדיש את עבודתי דווקא לנושא המאבק הטרנסי בתוך המאבק הלהט"בי לזכויות משום שאף שאנו רואים כיום את המושג "להט"בי" כמובן מאליו, חשוב לזכור כי לא תמיד היו כך פני הדברים, וישנם אף גורמים- גם בתוך הקהילה הגאה- המבקשים כיום להדיר א.נשים על הקשת הטרנסית מן המאבק לזכויות. כמו כן, למען הבהירות והסרת הספק, בכותבי "גברים טרנסג'נדרים" הכוונה היא ל-FTM, ובכותבי "נשים טרנסג'נדריות" הכוונה היא ל-MTF.

¹ ציטוט שמיוחס לג'ונו דאוסון, סופרת טרנסית בריטית, בתרגום חופשי

² לאורך העבודה אשתמש במונח "הומו-לסבי" על מנת להבדיל מהמאבק "להט"בי", ולציין את המאבק לזכויות שלא כלל בעבר א.נשים על הקשת הטרנסית וארגונים טרנסיים בתוכו. השימוש במונח "הומו-לסבי", שאינו מזכיר ביסקסואלים, מתבסס על הלשון שהייתה שגורה בימים בהם השפה הבחינה בין המאבקים (טרם השתכללות המונח "להט"בי"), ואינני מבקש להדיר באמצעותו ביסקסואלים.

³ Female To Male

⁴ Male To Female

פרק א' - מעט על ההיסטוריה של הקהילה ההומו-לסבית והטרנסית בתוך המאבק הגאה בישראל ובעולם, וארבע נקודות מבט אפשריות להתייחסות

"א. נשים טרנסים ולא קונפורמיים מגדרית עמדו לצד הקהילה הלסבית והתנועה לשחרור גאה. עכשיו תורנו לתמוך בהם. כשהם נאבקים. ות על זכויותיהם. ... הגיע הזמן לחגוג גיוון לסבי ולא להיכנע לטרנספוביה ולתת לפטריארכיה להשתיק אותנו!"⁵

"סטנוול אין" היה בר ששכן בשכונת גריניץ' וילג' במנהטן, ניו יורק. הוא נוהל על ידי משפחת פשע מקומית, והיה למקום בילוי והתרועעות עבור אוכלוסיות "שוליים" שונות, ובעיקר הומואים ולסביות לא לבנים, נשים טרנסיות ומלכות ומלכי דראג⁶. הבר היה יעד לפשיטות תכופות של המשטרה, אשר נהגה לפרוץ למקום ולעצור באלימות גברים שרקדו או חלקו מגע עם גברים אחרים, וגם- ולמעשה בעיקר- נשים בלבוש גברי וגברים בלבוש נשי, מלכי ומלכות דראג וכל מי שהנראות המגדרית שלו לא הלמה את המין שיוחס לו. א. נשים לא קונפורמיים מגדרית הופשטו על ידי השוטרים על מנת "לאמת" את מינם.

הפשיטה על הבר בליל 28.6.1969 הייתה אמורה, מבחינת משטרת ניו יורק, להיות עוד פשיטה שיטתית על הבר. אלא שהפעם, המשטרה נתקלה בהתנגדות. קהל הנוכחים בבר השיב מלחמה לראשונה בהתעמתות עם השוטרים, השלכת חפצים וקריאות "Gay power!". ישנם חילוקי דעות בשאלה מי החל את ההתנגדות- זריקת האבן הראשונה מיוחסת לשתי אקטיביסטיות טרנסיות שחורות, מרשה פי ג'ונסון וסילביה ריברה⁷- אלא שג'ונסון, חרף היותה דמות בולטת במאבק, סיפרה כי הגיעה למקום רק לאחר שהמהומה כבר החלה, וריברה סיפרה בראיון בשנת 2001 כי "אני לא השלכתי את בקבוק המולוטוב הראשון, אני השלכתי את השני". מה שהחל את המחאה היה, ככל הנראה, מעצרה של סטורמי ד'לרברי- לסבית בויץ' ודראג קינג- שכאשר נעצרה קראה לחבריה "אתם לא מתכוונים לעשות שום דבר?". קריאה זו נחשבת לטריגר שהחל את המחאות⁸. המחאה זלגה לרחוב וקהל רב התאסף סביב הבר והתעמת עם השוטרים. בימים שלאחר מכן התקיימו הפגנות ספונטניות מחוץ לבר, שהתפשטו אל רחובות ניו יורק, וזכורות כיום כ"מהומות סטנוול" בעקבותיהן צמחה התנועה לשחרור גאה בארה"ב. מרשה פי ג'ונסון הייתה ממקימות התנועה, ואף על פי כן, במצעד הגאווה של 1973 אסר הוועד ההומו-לסבי על ג'ונסון להשתתף במצעד והצהיר ש"לא ניתן לדראג קווינו להשתתף במצעד משום שהן עושות לנו שם רע". ג'ונסון, בתגובה, צעדה בהתרסה בקדמת המצעד. בעת משבר האיידס הייתה ג'ונסון פעילה בארגון ACT UP, קבוצת אקטיביסטים לשיפור תנאי חייהם של נשאי וחולי איידס ולמחקר שיבלום את המגיפה. זמן קצר לאחר מצעד הגאווה של שנת 1992 דווחה ג'ונסון כנעדרת, ומספר ימים לאחר מכן נמצאה גופתה בנהר ההדסון. המוות סווג כהתאבדות, אך חבריה התעקשו

⁵ ציטוט שמיוחס לאלה בריידווד, עיתונאית לסבית-קווירית מלונדון, בתרגום חופשי

⁶ ניתן, מן הסתם, להניח כי בין באי הבר היו גם גברים טרנסים וא. נשים ביסקסואלים, אך הכתיבה בעניין סטנוול מתייחסת בעיקר לקבוצות שהוזכרו בפסקה.

⁷ ג'ונסון וריברה הקימו יחד את ארגון STAR- street transvestite action revolutionaries, ארגון שבין היתר הקים את המקלט הראשון לנוער טרנס וגאה שנורק מביתו. שתיהן היו דמויות בולטות במהומות סטנוול וממקימות החזית לשחרור גאה.

⁸ Deion Scott Hawkins, *From Stonewall to Pride, the fight for equal rights has been rooted in resistance led by Black transwomen*, The Conversation (30.6.2023)

<https://theconversation.com/from-stonewall-to-pride-the-fight-for-equal-rights-has-been-rooted-in-resistance-led-by-black-transwomen-206731>

⁹ Christanthemum Tran, *When Remembering Stonewall, We Need To Listen to Those Who Were There*, Them (11.6.2018) <https://www.them.us/story/who-threw-the-first-brick-at-stonewall>

שגיונסון לא הייתה אובדנית, ושפגה איומים על חייה¹⁰. מהומות סטונוול מסמלות כיום עבור רבים את נקודת המפנה ההיסטורית ביחס לקהילה הגאה, אלא שהמאבק הלהט"בי לזכויות החל עוד לפני מהומות סטונוול, והמשיך עוד הרבה אחריו.

קצרה היריעה מלפרט בעבודה זו את מלוא ההיסטוריה של המאבק הלהט"בי לזכויות בארץ ובעולם, אולם לא ניתן לדון בפן המשפטי של המאבק הטרנסי בתוך המאבק הלהט"בי לזכויות בישראל מבלי לעמוד, גם אם על קצה המזלג בלבד, על ההקשר ההיסטורי, התרבותי והחברתי הרחב ורווי המטענים מאחורי המאבקים הללו, הן בישראל והן מחוץ לה.

הארגונים הגאים הראשונים שהוקמו בישראל היו "האגודה לשמירת זכויות הפרט" (1975), כיום נקראת "האגודה למען הלהט"בי", "אל"ף- ארגון לסבי פמיניסטי" (1978) ו"קל"ף- קהילה לסבית פמיניסטית" (1987). גם בישראל, המאבק הלהט"בי לזכויות החל עוד טרם הוקמו הארגונים הללו, אך בעבודה זו אתמקד בתקופה שלאחר הקמתם. ארגונים אלה היו הסנונית הראשונה של האקטיביזם הגאה המאורגן בישראל. הקהילה לא נקראה אז "קהילת הלהט"בי" או "קהילה הגאה"- תחילה כונתה "הנעימים והנעימות", ובהמשך "קהילה ההומו-לסבית". השפה לא התייחסה אז לטרנסג'נדרים. ות כחלק מהקהילה.

"פעם היו מדברים מעל במות על 'קהילה ההומו-לסבית' והיינו צועקים. ות מהקהל 'בי וטרנס' כדי להפריע ולתקן באמצע הנאומים. התעצבנו עלינו כל הזמן, ואני שמח שעיצבנו אותם" מספר אופיר פיגנבוים, שהיה אז פעיל בקהילה הלהט"בית והטרנסית. פיגנבוים מספר כיצד הארגונים שקמו לטובת המאבק ההומו-לסבי והפמיניסטי לזכויות הדירו לא אחת א.נשים על הקשת הטרנסית משורותיהם.

"לא זכור לי שהיו חללים קהילתיים נטולי טרנספוביה לפני 20 שנה" מספר פיגנבוים, "אני זוכר ויכוח גדול באסיפה הכללית של קל"ף בה עדין [ארזי, פעילה טרנסית דתייה] ואני נבחרנו לוועד, על הכללה של נשים טרנסיות וביסקסואליות בעמותה. ההחלטה הייתה חיובית, אבל הוויכוח לא". מהתקנון הרשמי של עמותת קל"ף עולה כי כשירה לחברות בעמותה כל מי שמזדהה כאישה ומסכימה עם מטרות העמותה¹¹, אך בפועל מספר נשים טרנסיות וא.נשים שבלידתם. יוחס להם. המין "זכר" אך מגדרם. אינו בינארי ונמצא על הקשת הנשית (שהעדיפו שלא להיחשף) העידו בפני כי הודרו משורות הארגון, וכי גם גברים טרנסים, שלפני יציאתם מהארגון המגדרי הזדהו כלסביות והצטרפו לארגון, חוו בו יחס חשדני משהחלו להזדהות על הקשת הטרנסית בגלוי.

פיגנבוים היה חבר בוועד המנהל האחרון של עמותת קל"ף, לפני שהעמותה הפסיקה את פעילותה. "למיטב זכרוני התקופה האחרונה בה קל"ף עוד הייתה פעילה, חפפה לתקופה בה התפתחה קבוצה לא פורמלית של פעילים טרנסים שגם אני הייתי חלק ממנה. חלקנו נרתמו למאמץ לסייע לקל"ף לטפל בחובות שנצברו ואחד הדברים שיצאו מזה, למשל, היה לוח השנה של מלכי הדראג הירושלמים, שאלישע אלכסנדר¹² ואני הפקנו. כל הרווח מהמכירות, שהיו יפות מאוד, הועבר כתרומה לעמותה. בלוח הזה יש הרבה נראות טרנסית וגם טקסט שכתבנו על העניין. אני חושב שעבורי לפחות הפרויקט הזה סימל נקודת מעבר כלשהי מאקטיביזם

¹⁰ Emma Rothberg, *Marsha P. Johnson* National Women's History Museum (2022)

<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/marsha-p-johnson>

¹¹ מתוך אתר קל"ף מארכיון האינטרנט, [/https://web.archive.org/web/20070115100259/http://www.gay.org.il/claf](https://web.archive.org/web/20070115100259/http://www.gay.org.il/claf)

¹² פעיל בקהילה הטרנסית, לשעבר יו"ר ארגון "מעברים"- ארגון זכויות הטרנס* המשמעותי בישראל כיום

לסבי להתחלה של אקטיביזם טרנס¹³ מספר פיגנבויים, ומדגיש כי זוהי החוויה האישית שלו, שאינה מייצגת בהכרח את כל חברי. ות העמותה. "בסופו של דבר קרה הצעד הטבעי והקמנו את הבלוק הירוק¹⁴ שהתחיל לצעוד יחד במצעדים. הבלוק הירוק היה הדבר הכי מעצים שחוויתי במרחב הציבורי בתור טרנס, אי פעם. אלישע [אלכסנדר] הציע את הצבע הירוק הזוהר, כי לא הכרנו עדיין את הדגל הטרנסי הבינלאומי [שצבעיו תכלת-ורוד-לבן], ורצינו שיראו אותנו למרחקים. אז הכנו דגלים עם בד ירוק זוהר וסמלים טרנסיים מצוירים עליהם בשחור. ואכן, אי אפשר היה שלא לראות אותנו. יש תמונה מדהימה שצולמה ממסוק עיתונות מעל המצעד התל אביבי, כשבאמצע המון אנשים רואים קבוצה של דגלים שלנו. מתישהו בסביבות המחאה החברתית הכללית של 2011 התחלנו לצעוד גם עם באנר שחור גדול שכתוב עליו בירוק זוהר "טרנסג'נדרים למען צדק חברתי". ב-2012 פתחנו את חדשות ערוץ 2 בערב של המצעד הירושלמי, עם קליפ של הבלוק צועד שם תחת הבאנר הזה. פעילים. ות הכינו והפיצו באותן שנים מרצ'נדיז ירוק זוהר מכל סוג אפשרי, כדי לייצר נראות ולגייס קצת כסף לפעילות שניסינו לארגן. אלישע אלכסנדר, עידו קטרי ועמית גפנר עשו דברים מהותיים כמו לעמוד על במות ולדבר בשם הקהילה, וללכת לכנסת או לריב עם ההומואים הסיסג'נדרים ששלטו אז בכל הארגונים הקהילתיים והמשאבים שלהם". משפט אחרון זה, שמן הסתם נאמר במידה מסוימת של הומור, ממחיש שארגוני הקהילה והמשאבים שעמדו לרשותם הוחזקו ברובם על ידי הומואים סיסג'נדרים, כמעט תמיד גברים, מה שדחק את יתר המאבקים לשוליים. עניין זה תרם להתפתחות עמדה מספר 3 שתואר להלן.

פיגנבויים מספר כי חווה יחס מדיר כגבר טרנס בארגוני קהילה שונים לאורך השנים, לרבות קל"ף, המרכז הפמיניסטי בחיפה "אישה לאישה", בית דרור¹⁵ והבית הפתוח לגאווה וסובלנות בירושלים. "אלה ארגונים שאני אוהב ומעריך" מדגיש פיגנבויים, "ויש לי רגשות מעורבים בנושא. זה מורכב עבורי. כי מצד אחד קצת לא הוגן בעיני לשפוט במבט של היום את המציאות של אז, ואת הפעילות והפעילים שהיו אז בארגונים ועשו הרבה מאוד עבור הקהילה, הרבה שנים לפנינו. ומצד שני, חשוב שידעו שדברים היו שונים מאוד בעבר הממש לא רחוק. יש עוד הרבה סיפורים ואירועים כאלו".

בין היתר מספר פיגנבויים: "אלישע [אלכסנדר] ואני גויסנו להתנדב בבית דרור. זכורה לי שיחה ארוכה ומטורפת, בדיעבד, שאלישע ואני קיימנו עם מנהלת הבית אז, על כך שהכרה בזהות המגדרית של נוער טרנסי היא לא פרס על התנהגות טובה, ואי אפשר להתנות פנייה במגדר הנכון בעמידה בכללי הבית... אני בשוק כשאני נזכר בזה. היא שינתה כל כך הרבה דברים שם אחרי השיחה הזו. והייתה שיחה ארוכה ב"אישה לאישה" בחיפה עם הפעילות הפמיניסטיות הוותיקות שם. ישבנו 5 [גברים] טרנסיים וספגנו שעתיים של שאלות על בגידה במעמד הנשי, והשחתת הגוף במקום לקבל את עצמנו כפי שאנחנו, והאם שרדנו גילוי עריות וזו הסיבה לשינוי, ועוד כיד הפתולוגיזציה של פעם. יצאתי משם עם הראש באדמה, בלי יכולת לתקשר עוד. אבל- היום לילך בן דוד¹⁶ מובילה את הארגון הזה! העולם השתנה מול העיניים שלנו".

¹³ לכתובה אקדמית על המעבר מאקטיביזם לסבי לאקטיביזם טרנסי בישראל ראו:

Gil Engelstein & Iris Rachamimov *Crossing borders and demolishing boundaries: the connected history of the Israeli transgender community 1953–1986*, Journal of Modern Jewish Studies (2019);

Rachamimov, I. (2019). From lesbian radicalism to trans-masculine innovation: The queer place of Jerusalem in Israeli LGBT geographies (1979-2007). *Geography Research Forum*, 39(1), 19-42.

¹⁴ גוש של אקטיביסטים. ות על הקשת הטרנסית ופעילי. ות זכויות טרנס* שצעדו יחד במצעדים ובהפגנות של הקהילה הגאה וזוהו על ידי פריטי לבוש ודגלים שצבעם ירוק זוהר.

¹⁵ הוסטל לנוער להט"בי שנזרק מביתו עקב נטייה מינית או זהות מגדרית.

¹⁶ פעילה טרנסית פמיניסטית, רכזת ארגון "אישה לאישה"

כך למעשה צמח מאבק חברתי טרנסי מתוך מרחבים הומו-לסביים ופמיניסטיים. אם בתחילה מקומן של נשים טרנסיות בארגוני נשים לא היה מובן מאליו, גברים טרנסים נתפסו בהם כ"בוגדים במעמד הנשי", הכרה בזהות מגדרית ניתנה "על תנאי" והמאבק הטרנסי הודר מן השפה, הרי שלאורך השנים נראה כי אקטיביזם טרנסי ביסס את מקומו הן לצד המאבק ההומו-לסבי והן בתוכו. בהמשך קמו גם ארגונים ייעודיים לקהילה הטרנסית ולמאבק לזכויות א.נשים על הקשת הטרנסית: "מעברים", "פרויקט גילה להעצמה טרנסית" (עמותה ששמה הרשמי הוא "טרנסג'נדרים למען צדק חברתי"), "ברית הלביות", "טרנסיות ישראל" ועוד.

סיפורי ההתהוות של הארגונים הלהט"בים בישראל ובעולם לאורך השנים, עד עצם היום הזה, מקפלים בתוכם מספר עמדות בעניין חלקו של המאבק הטרנסי בתוך המאבק הלהט"בי לזכויות:

1. המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי חד הם
2. המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי הם שני מאבקים נפרדים, אך הם עשויים לסייע זה לזה
3. המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי הם שני מאבקים נפרדים, והאחד מפריע לקיומו של האחר
4. המאבק הטרנסי מסיג לאחור את המאבק ההומו-לסבי.

העמדה הראשונה, לפיה המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי חד הם והם ראויים לדור בכפיפה אחת תחת "המאבק הלהט"בי", מראה כי אם נבחן את תנועות הנגד העיקריות למאבק הלהט"בי לזכויות, נראה כי אותם כוחות פועלים הן נגד המאבק ההומו-לסבי והן נגד המאבק הטרנסי. הן משפחות ומערכות יחסים חד מיניות והן חצייה של גבולות מגדריים מוקעות על ידי אותם גורמים- בדרך כלל, אך לא רק, גורמים שמרניים ודתיים. כוחות השואפים ל"משפחה מסורתית" לא יכילו אישה האוהבת אישה, ובאותה מידה גם לא יכילו אדם שהוכרז כנקבה בלידתו וחי כגבר. מעבר לכך, עמדה 1 עשויה לטשטש את ההבחנה בין מיניות ומגדר, ולראות אותם ככרוכים זה בזה. הניסיון לשמר את המשולש המדומה של מין-מגדר-מיניות במצב בו נקבה=אישה=הטרנסקסואלית וזכר=גבר=הטרנסקסואל פוגע הן בהומואים, לסביות וביסקסואלים והן בטרנסג'נדרים, ולכן על שתי הקבוצות להילחם בו יחד. משום ששתי הקבוצות "מפרקות" את המשוואה של אותו משולש מדומה (כל אחת בדרכה), מאבקן הוא מאבק אחד, כנגד הכוחות המבקשים לכפות את שלמות המשוואה. למעשה, המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי כה כרוכים זה בזה, שישנה תפיסה שגורה (ושגויה) לפיה זהות טרנסית היא בהכרח המשך ישיר של נטייה מינית הומוסקסואלית קודמת, עד כדי כך שגבר טרנס שעודנו נמשך לגברים יישאל לא אחת מדוע עבר את ההתאמה המגדרית אם לא על מנת להיות עם נשים. אדריאן ריץ' קושרת קשר הדוק בין שאלת המיניות ושאלת המגדר, ולשיטתה הקיום הלסבי הנו אמירת "לא" לחוקים המגדריים ולסדר הפטריאכלי של ההטרנסקסואליות הנכפית על נשים. לשיטתה של ריץ', אם נבחן את האפשרות שכל הנשים קיימות על רצף לסבי, נוכל לראות אותן נעות אל תוך הרצף הזה ומחוצה לו, בין אם הן מגדירות עצמן כלסביות ובין אם לאו, ולקשור בין היבטים שונים של הזדהות נשית. אף שההטרנסקסואליות נכפתה על נשים בשלל דרכים- נשים התקוממו נגדה בכל מקום, וספגו מחירים קשים ומחירידיים¹⁷. כאשר ריץ' מדברת על "נשים", לא ברור האם היא מדברת על ביולוגיה או על זהות מגדרית. הואיל וגם א.נשים FTM גדלו ועברו חלק ניכר מחייהם כ"נשים" אף שלא היו כאלה, הרי שאני סבור שהמנגנון הפטריאכלי בו דנה ריץ' הופעל גם כלפיהם, ואף ביתר שאת. בניגוד לריץ', המבינה את שאלת המגדר ושאלת המיניות יחד, גייל רובין מפרידה ביניהן, ורואה צורך בתאוריה אוטונומית באשר למין ולמיניות, אשר אינה תלויה בשיח על מגדר¹⁸. גם פוקו והלפרין התייחסו לשאלת הבינאריה בין מגדר ומיניות,

¹⁷ אדריאן ריץ', **הטרנסקסואליות כפוייה והקיום הלסבי**, מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותאוריה קווירית, 73-102 (יאיר קדר, עמליה זיו ואורן קנר עורכים, 2001)

¹⁸ Gayle Rubin, **Thinking Sex- Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality**, Sexuality, Gender and the Law, 250-259 (1997)

כאשר פוקו סבור כי הומוסקסואליות היא נחלתם של גברים נשיים ושל נשים גבריות, בעוד הלפרין רואה את המיניות כקטגוריה נבדלת ממגדר. בפרוסמינר שכתבתי, "הבינאריה של הבינאריה", עמדתי על זהויות בקו התפר של המיניות והמגדר (ובפרט לסביות בוץ'- ארחיב על כך בהקשר של משפט חן אלקוביל), והראיתי כיצד הקו הברור בין נטייה מינית לסבית וזהות מגדר טרנסמאסקית עשוי להיטשטש גם ללא אימוץ הסברה שהאחת היא המשכה הישיר של האחרת. טשטוש של הגבולות בין מיניות ומגדר תומך בעמדה הראשונה, וכך גם הנתון הסטטיסטי לפיו א.נשים רבים על הקשת הטרנסית מזדהים. ות גם כהומוסקסואלים, לסביות וביסקסואלים¹⁹ (ולהפך).

העמדה השנייה, לפיה המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי הם שני מאבקים נפרדים אך הם יכולים לסייע זה לזה, מביטה תחילה על מטרות המאבק. עמדה זו מכירה בכך שמיניות ומגדר הינם שתי סוגיות נפרדות, אך מציעה לנהל את המאבקים תחת קורת גג אחת, תוך הכרה בכך שהמטרות ששיג המאבק תיטבנה עם שתי הקבוצות. הואיל ושתי הקבוצות סובלות מרדיפה, מאפליה, מחסמים בפני הקמת משפחה, משיח שנאה ומדעות קדומות, עליהן להיאבק בהם יחד, שכן מיגורם ייטיב עם שתי הקבוצות. לא אחת המכשולים העומדים בפני הומואים, לסביות וביסקסואלים הם אותם מכשולים העומדים בפני טרנסגינדרים. ות ולהפך, ועל כן יש לשלב כוחות במאבקים (הנפרדים ביסודם) לזכויות. חינוך לסובלנות בבתי הספר ימנע הן הומופוביה והן טרנספוביה, מתן אפשרות להינשא שלא באמצעות הרבנות יפתח את הדלת לנישואים הן בפני זוגות חד מיניים והן בפני זוגות שבהם אחד מבני הזוג או שניהם על הקשת הטרנסית, וכדומה. ודאי שיהיו גם מאבקים ייחודיים לכל קבוצה (למשל- נושא הוועדה להתאמה מגדרית והנגישות להליכים להתאמה מגדרית ייחודי לקהילה הטרנסית, נושא האפליה בתרומות דם ייחודי לגברים הומואים וביסקסואלים) אך סולידריות בין המאבקים וסיוע של הקהילות זו לזו יחזק, לפי עמדה זו, את שתיהן.

העמדה השלישית, לפיה המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי הם שני מאבקים נפרדים והאחד מפריע לקיומו של האחר, מתבססת על תפיסה של זכויות כמשאב מוגבל. לפי תפיסה זו לא ניתן להיאבק על הזכויות של כולנו בו זמנית, ועל כן יש להתמקד באחת הקבוצות. מן הצד ההומו-לסבי, נתפסת הקהילה הטרנסית כרחוקה יותר מהמיינסטרים, כקשה יותר לעיכול על ידי האוכלוסייה ההטרוסקסואלית-סיסגינדרית, ועל כן הפניית משאבים למאבק על זכויותיה או העמדתה בחזית המאבק עלולה להרתיע את האוכלוסייה ההטרוסקסואלית-סיסגינדרית מלתמוך בזכויות הקהילה ההומו-לסבית ובכך לחבל במאבק ההומו-לסבי לזכויות. הדבר מזכיר את היחס שספגה מרשה פ' ג'ונסון בתוך החזית לשחרור גאה שהיא עצמה הייתה ממקימה: הניסיון להרחיקה ממצעד הגאווה כדי שלא "תעשה לקהילה ההומו-לסבית שם רע". עמדה של "קודם אנחנו [הקהילה ההומו-לסבית] ואחר כך אתם.ן [הקהילה הטרנסית]" עודנה שגורה בקרב ארגוני קהילה שונים, לא מתוך רצון להדיר במכוון את הקהילה הטרנסית מהמאבק לזכויות, אלא מטעמים פוליטיים ותדמיתיים. מן הצד הטרנסי, לעומת זאת, נתפס המאבק ההומו-לסבי כמאבק המשרת בעיקר קבוצות פריבילגיות, ומבכר תחומי עיסוק עתירי יחסי ציבור ומגובים בהון על פני תחומי עיסוק מהותיים יותר אך נעדרי גב פיננסי או פוליטי. כך למשל, מתמקד המאבק ההומו-לסבי בפונדקאות עבור זוגות חד מיניים (עניין שעלותו משמעותית ומתאפשר רק למשפחות בעלות אמצעים), במיגור אפליה במוצרים ושירותים (עניין הקשור בתחום הצרכני ומרוויחים ממנו בעיקר מי שיש בידם הממון לצרוך מוצרים ושירותים כגון אולמות חתונה, חופשות בבתי מלון או כניסה למקומות בילוי) ובנישואים, כשכל זאת בא "על חשבון" הפניית משאבי המאבק לשמירה על ביטחונם של א.נשים לא קונפורמיים מגדרית הסופגים אלימות

¹⁹ סיגל גולדין (2020) "מאפיינים וצרכים של קהילת הטרנס* בדגש על בריאות רווחה: סקר ארצי מקיף 2019" מרפאת לוינסקי, משרד הבריאות (מתוך אתר "מעברים")

ברחוב, למיגור שיח שנאה שהקהילה הטרנסית היא יעד מרכזי לו, לסיוע במניעת אובדנות וסיוע לנוער להט"בי בסיכון (שחלק גדול ממנו על הקשת הטרנסית) או לחתירה לשוויון בתעסוקה, היכן שאנשים רבים על הקשת הטרנסית מתקשים. ות למצוא עבודה בשל דעות קדומות מצד מעסיקים²⁰ ²¹. אי ההסכמות הללו באשר להיכן יש למקד את המאבק מולידות למעשה הפרדה של המאבקים, והקמה של ארגונים ייעודיים למאבקים שאינם זוכים לתשומת לב פוליטית.

העמדה הרביעית, לפיה המאבק הטרנסי מסיג לאחור את המאבק ההומו-לסבי (והפמיניסטי) לזכויות ועל כן לא בלבד שאין לתת לו מקום בתוך הקהילה- על המאבק ההומו-לסבי להיאבק גם בו, היא עמדה המושמעת לאחרונה בחוגים שמרניים, הן בתוך הקהילה הגאה והן מחוץ לה. הטענה המרכזית שמביעה עמדה זו היא כי מתן זכויות לקהילה הטרנסית פירושו שלילת זכויות שכבר הושגו מן הקהילה ההומו-לסבית. ניתן לראות שורשים של עמדה זו בתיאורו של אופיר פינגבויס את השיחה שעבר בארגון "אישה לאישה", שם הואשמו גברים טרנסים ב"בגידה במעמד הנשי והשחתת הגוף הנשי", דהיינו תפיסה של גברים טרנסג'נדרים כנשים שמתכחשות לנשיותן ונכנעות לפטריארכיה, ובכך מסיגות לאחור את המאבק הפמיניסטי. שיח זה אינו זר בחוגים פמיניסטיים, והזרם הרואה בגברים טרנסים נשים שסבורות שעל מנת שיהיה להן ערך עליהן להיות גברים, ובנשים טרנסיות גברים ששמו להם למטרה להשתלט על מרחבים נשיים ולהפקיע אותם מנשים "אמיתיות", מכונה כיום TERF- פמיניזם רדיקלי המדיר טרנס. עמדה זו השתכללה בקרב חוגים שמרניים שונים בשנים האחרונות (בעיקר בארה"ב), זלגה לתוך הקהילה הגאה והצמיחה בה תאוריות שונות, החל מהתפיסה לפיה טרנסג'נדריות היא מעין טיפול המרה להומואים ולסביות המבקשים להפוך להטרנסקסואלים מהמין ההפוך ולפיכך מחבלת בקהילה ההומו-לסבית (תפיסה שקל לשלול משום שגברים טרנסים רבים עודם נמשכים לגברים ונשים טרנסיות רבות עודן נמשכות לנשים²²), דרך תפיסה לפיה נשים טרנסיות הן גברים המבקשים לחדור למרחבים לסביים ולאיים על ביטחונן של הנשים הלסביות או אף לאלץ אותן לקיים יחסי מין עם זכרים, וכלה בתפיסה לפיה הליכים להתאמה מגדרית נועדו לשמר סטריאוטיפים מגדריים ו"לחסל" את "ההומו הנשי" ואת "הלסבית הגברית" על ידי הפיכתם לנשים טרנסיות וגברים טרנסים, בהתאמה. בעקבות זאת, ניתן למצוא תנועות הומו-לסביות המדירות במכוון וביודעין אנשים על הקשת הטרנסית מתוכן ומהמאבק הגאה (למשל בארה"ב ישנה תנועה המתכנה "LGB without the T"), מתוך תפיסה שהמאבק הטרנסי לזכויות מסיג לאחור זכויות שהושגו על ידי הקהילה ההומו-לסבית, דוגמת איסור טיפולי המרה, שבירה של סטריאוטיפים על הומואים ולסביות ומרחבים ייעודיים על בסיס מין ביולוגי לנשים שאוהבות נשים ולגברים שאוהבים גברים. תפיסות אלה, שהחלו בחוגים שמרניים שגם הומואים, לסביות וביסקסואלים לא התקבלו בהם בברכה, זלגו אל תוך הקהילה הגאה בשנים האחרונות ועתה ניתן לראות תנועות הומו-לסביות המיישמות על הקהילה הטרנסית את אותן תפיסות שהופנו בעבר נגד חבריהן וחברותיהן.

את ארבע העמדות הללו ניתן להסביר ולנתח באמצעות מקרי בוחן משפטיים שונים, ולהחיל אותן על המאבק הלהט"בי לזכויות בתחום המשפט בישראל.

²⁰ ר' סיגל גולדין, שם

²¹ "טרנס בגאווה? אחד מכל שלושה ישראלים לא מוכן לעבוד עם טרנסיות" TimeOut, 07.06.2022,

<https://timeout.co.il/%D7%A7%D7%9E%D7%A4%D7%99%D7%99%D7%9F-%D7%92%D7%90%D7%95%D7%95%D7%94-%D7%98%D7%A8%D7%A0%D7%A1%D7%99%D7%AA>

²² ר' סיגל גולדין, שם

פרק ב'- מקרי בוחן משפטיים

"...זה פשוט מדהים. אני לא מאמינה שאני אוכל לישון מתחת לשמיים שנתת לי. אבל אני לא יודעת אם זו זריחה או שקיעה". היא חייכה אל התקרה. "לא זה ולא זה. גם וגם. זה מבלבל אותך?"

...

"באמת קשה לי עם זה שאני לא יודעת אם מה שציירת עומד להיחפך ליום או ללילה". רות הסתובבה אליי ושמה יד על החזה שלי. "זה לא יהיה יום או לילה, ג'ס. זה תמיד יהיה הרגע הזה של אפשרויות אינסופיות שמחבר ביניהם".²³

מקרה בוחן 1- משפט פלילי

דיאן גריפין קראודר, במאמרה "Lesbians and the (re/de) construction of the female body", מדברת על "הגוף הלסבי החותר תחת הקטגוריות של מין ומגדר עצמן" על ידי "פירוק הנשיות בנראות הפיזית". לדברי קראודר, "התחזות כגברים" וקשרי בוץ-פס הינם דוגמאות ל"סירובן של לסביות להיות נשים", ובכך היא קובעת כי "לסביות אינן נשים"²⁴. גייקוב הייל, במאמרו "Are Lesbians Women?"²⁵ מאתגר הן את משנתה של קראודר והן קביעה דומה של מוניק וויטיג לפיה "לסביות אינן נשים אמיתיות ומכאן שאינן נשים כלל". לא ארחיב כאן על הוויכוח האקדמי בין הייל לבין וויטיג וקראודר (עליו הרחבתי בפרוסמינר "הבינאריה של הבינאריה"), אך ברצוני להתייחס לביטוי שקראודר השתמשה בו. קראודר מכנה לסביות המאמצות פרפורמנס גברי, התנהגות גברית או מאפיינים תקשורתיים גבריים, ומן הסתם מטבע הדברים גם גברים טרנסים, ככאלה ה"מתחזות לגברים". למילה "התחזות" ישנה משמעות כבדת משקל, אשר עלתה גם במשפט הישראלי, בפרשת חן אלקובי. המדובר בפסק דין אשר עסק ב"אונס במרמה", כאשר חן אלקובי-שהוכרז נקבה בלידתו- קיים קשרים רומנטיים ומיניים עם נשים תוך שהוא מאמץ בדיוק את הקריטריונים אליהם מתייחסת קראודר. בהקשר של אלקובי נפסק כי "נקבה המתחזה לזכר" מקיימת את התנאי של התחזות, כאשר השופטים מתבססים על מאפיינים ביולוגיים, וכי גם אם חן אלקובי מזדהה כגבר, הרי ש"בסיטואציות מסוימות עליה לנהוג כבחורה"^{26 27}.

גם במרכז עניין אלקובי מצויה השאלה אותה מעלה הייל במאמרו: "מי היא אישה אמיתית", וכן היכן עובר הגבול בין לסבית גברית / בוץ לבין גבר טרנס / FTM. פרשנותו של בית המשפט ל"התחזות לבעל מין אחר" היא מי שמציג עצמו כזכר בעוד שיש לו איברי מין נקביים (או להפך). הטענה היא ל"אונס במרמה", כשה"הונאה" היא לגבי מיהות העושה. כפי שכותב פרופ' אייל גרוס במאמרו "התחזות כאדם אחר", בית המשפט כאן אינו מכריע לפי הפרשנות המקלה עם הנאשם, אלא מתמקד באיברי המין כקריטריון המבחין בין זכר ונקבה (ואומר "אחד הקריטריונים"- מעיד אולי על הכרה משתמעת בקריטריונים נוספים, שאינם נדונים). הבעיה היא לא בהצגתו של "חן" את עצמו כ"קובי", אלא בהצגתו את עצמו כזכר. אף שבית המשפט אומר שאלקובי לבש בגדי "גבר", הציג עצמו כ"גבר" והתחזה ל"גבר", הוא מציג את אלקובי כמי שהתחזתה

²³ לזלי פיינברג, **סטון בוץ' בלוז** (יסמין פיאמנטה מתרגמת, 2005)

²⁴ Crowder, Diane Griffin. 1993. **Lesbians and the (re/de) construction of the female body**. In Reading the social body, ed. Catherine B. Burroughs and Jeffrey David Ehrenreich, Iowa City: University of Iowa Press

²⁵ Jacob Hale, **Are Lesbians Women?** *Hypatia* Vol. 11, No. 2 (Spring, 1996), pp. 94-121

²⁶ ת"פ 389/02 (חיפה)- מדינת ישראל נ' חן אלקובי (פורסם בנבו 07.09.2003)

²⁷ אינני מכיר באופן אישי את חן אלקובי ואינני יודע באיזו לשון פנייה הוא משתמש כיום. בעבודתי אכתוב עליו בלשון זכר (פרט לצוטטים ישירים מתוך פסק הדין, שהתייחס אליו בלשון נקבה) משום שזו הייתה לשון הפנייה המועדפת עליו בעת המשפט. התאוריה שאני מציג איננה מבוססת על היכרות אישית עם חן אלקובי ואינני מבקש לייחס לו באמצעות מיניות או מגדר מסוימים.

ל"זכר". האם הצגה עצמית כגבר = הצגה עצמית כזכר? ההנחה הזאת מקורה בתפיסה לפיה המגדר נובע "באופן טבעי" מהמין. בית המשפט גם מניח את עליונותו של המין הביולוגי ומתייחס אליו כאל הקריטריון הקובע את זהותו ה"אמיתית" של האדם²⁸.

אם כן, ניתן לראות במשפט חן אלקובי הליך המגלם בתוכו את המאבק הטורנסי: זכותו של חן אלקובי כגבר טרנס לחיות את חייו כגבר, להציג את עצמו ככזה על פי הזדהותו המגדרית ואף לקיים קשרים בינאישיים-לרבות רומנטיים ומיניים- בהתאם לזהותו, מבלי שתהיה תלויה מעליו חרב ה"התחזות" הפלילית. גם אם נראות בית המשפט לצמצם את תחולת ההגדרה "התחזות" ל"סיטואציות מסוימות" (כלומר- אלקובי יכול להציג את עצמו בחיי היומיום כגבר מבלי שהדבר ייחשב עבירה פלילית אך בבואו לקיים קשר מיני עליו "לצאת מהארון" ולציין תחילה כי הוא טרנס), יש לזכור כי חשיפה של זהות טרנסית בסיטואציה אינטימית עלולה להביא גם לאלימות (לרבות אלימות מינית) כלפי האדם הטרנס. לפיכך, עניין חן אלקובי נוגע ישירות למאבק הטורנסי לזכותם של א.נשים טרנס להגדרה עצמית, לפרטיות ולחיים וביטחון. אך בד בבד, לצד היותו של עניין חן אלקובי חלק מן המאבק הטורנסי, האם ניתן לראות בו גם חלק מן המאבק ההומו-לסבי?

כפי שמציע גרוס במאמרו "התחזות כאדם אחר", בית המשפט בעניין אלקובי מתבסס על ההנחה שהתפקיד המגדרי הנשי חייב לנבוע בטבעיות מאיברי המין הנקביים שיש לאלקובי. תפיסה זו מקורה בהטרנסקסואליות הכפויה שהציגה גם ריץ', ההטרנסקסואליות הכפויה אותה בית המשפט מבקש לשמר ולכפות על אלקובי. גרוס מציג השקפה לפיה איברי המין נתפסים כחיוניים למין ההטרנסקסואלי, המבוססים על חדירה של איבר המין הזכרי לזה הנקבי, והבחירה באיברי המין כקריטריון מכריע מביטחה שימור של סדר המין ההטרנסקסואלי. הבה נשים לב לעובדה שסדר המין ההטרנסקסואלי הוא בהכרח בינארי, והגבול בין "גבר" ו"אישה" בו הוא ברור ואטום- וכל ערעור שלו אינו פוגע רק בסיסנורמה אלא גם בהטרונורמה. כשבית המשפט התייחס לאלקובי כאל אישה, הוא מאמץ את התפיסה שללא הליך רפואי ל"שינוי מין" אדם נחשב כשייך למין הביולוגי אליו נולד. גרוס מציע שסדר זה נועד לשרת את החשש מהומוסקסואליות "בלתי מכוונת", קרי "להגן" על נשים הטרנסקסואליות שתחשוקנה באלקובי ומבלי להתכוון תמצאנה עצמן בקשר לסבי. אנו רואים עדות לכך בהתייחסות בית המשפט ל"כמיהתן הטבעית [של הנשים] ליחסים עם בן המין השני", ובכך שבית המשפט הגדיל לעשות ופנה למתלוננות במעין ניחום- "מי יכול היה להעלות דבר כזה על הדעת", אקט שאני רואה בו מעין אמירת "אין זו אשמתך, אתן עדיין הטרנסקסואליות". לפיכך, עניין חן אלקובי אינו רק חלק במאבק הטורנסי לזכויות, אלא הוא עשוי להיות גם חלק במאבק על הלגיטימיות של קשר לסבי, ועל פירוק ההטרנסקסואליות הכפויה. ישנן מספר דרכים להביט בקשר בין אישה סיסג'נדרית לבין אדם שנולד. ה. כנקבה אך אינו. ה. ממלא. ת. את שלושת הקריטריונים להיותו של אדם "אישה" אליהם התייחסה קראודר במאמרה: כקשר הטרנסקסואלי בין גבר (טרנס) לאישה, כקשר לסבי, כקשר בוץ'-פם (שהרי לא כל קשר לסבי הינו קשר בוץ'-פם), כקשר קווירי שאינו מתכתב עם הגדרה קבועה מראש או במגוון אופנים אחרים. ייתכן גם שכל אחד מהצדדים בקשר יראה את הקשר בצורה אחרת, ושניהם יראוהו בצורה שונה מהמתבונן מהחוץ. טשטוש הגבול בין לסבית וטרנס מטשטש גם את הגבול בין המאבקים, ומגלם את עמדה 1 שתוארה בפרק הקודם. במקרה של חן אלקובי, המאבק הלסבי והמאבק הטורנסי חד הם. חן אלקובי יכול להיות בקשר מיני עם אישה ולאמץ מאפייני זהות גבריים, להזדהות כגבר ולהיות בקשר שניתן לראותו כלסבי או כהטרנסקסואלי מגוון מגדרית, או כשניהם. המאבק המאוחד ייסוב סביב זכותו לעשות כן, בין אם הוא לסבית ובין אם הוא טרנס, ובין אם הוא שניהם כאחד. מחזקת זאת ההבחנה של גרוס, במאמרו, שמצביע על כך שאף שאלקובי נתפס במשפט כגבר טרנס, מתלוננת

²⁸ אייל גרוס, התחזות כאדם אחר- חיקוי ומרי מגדרי במשפט של חן אלקובי, 365 משפטים על האבה (ארנה בן נפתלי וחנה נוח עורכות, 2005)

נגד אלקובי שחזרה בה מעדותה ציינה במכתבה לבית המשפט כי היא ידעה שחן "היא אישה", ושהיא החליטה לשמור זאת בסוד ואף להתלונן נגד אלקובי בשל חששה להיחשף כלסבית.

יש בוצייות ש"עוברות" כגברים, יש טרנסים שזהותם המגדרית היא קשת בלתי דיכוטומית, ויש כאלה שאי אפשר לסווג אותם למי מקטיגוריות אלה. יש גברים טרנסים שנמשכים לגברים, יש גברים טרנסים שעודם מזדהים גם כלסביות, ויש נשים המזדהות כלסביות ונמצאות בזוגיות שעל פניה נראית הטרוסקסואלית, עם גבר טרנס. כל זה מערב מחדש את שאלת המגדר ושאלת המיניות. גרוס מעלה את השאלה האם אנו חייבים לבחור בין להיות טרנסגינדרים לבין להיות לסביות "בוצייות", או שמא מקרים כגון המשפט של אלקובי מעידים שעלינו להשתחרר כליל מהקטיגוריות של סטרייטיות/לסביות וגבר/אישה. אני סבור שהשתחררות זו תביא גם למיזוג של המאבק ההומו-לסבי והמאבק הטרנסי, שכן הגבול בין הקטגוריות הללו יתמוסס, והמאבק לזכויות יהיה אחד.

מקרה בוחן 2- דיני משפחות

בכל הנוגע לדיני משפחות, אפשר לראות התגלמות של עמדה 3 שתוארה לעיל, לפיה המאבק הטרנסי והמאבק ההומו-לסבי עומדים זה בדרכו של זה. מאבק מרכזי בדיני המשפחות עוסק בפונדקאות לזוגות גברים- על פי רוב קבוצה פריבילגית יחסית בתוך הקהילה הלהט"בית, מבוססת כלכלית, בעלת הכרה ציבורית, השפעה ונגישות למשאבים שנמנעים מקבוצות אחרות. פונדקאות, ככלל, היא עסק יקר, ומתאפשרת לזוגות (ויחידים) שהפרוטה מצויה בכיסם. ההתמקדות במאבק זה, בעולם בו המשאבים העומדים לרשות מאבקים פוליטיים ומשפטיים לזכויות הם מוגבלים, גורמת לכך שהוא נתפס לעתים ככזה המשיג את הישגיו "על חשבון" מאבקים שהצורך בהם אקוטי יותר אך אין מאחוריהם את אותו הון כלכלי ופוליטי (מספר דוגמאות ניתנו בתיאור עמדה 3 בפרק הקודם). מנגד, מאבקים של הקהילה הטרנסית באותה הזירה- למשל, רישום גברים טרנסים שילדו את ילדיהם מרחמם כאבות (או כהורים) הילד מבלי שיוחזר רישום מינם במרשם האוכלוסין לנקבה באופן אוטומטי על מנת לרשום אותם כאימהות- נתפסים לא אחת על ידי הקהילה ההומו-לסבית כנישתיים וכ"עיסוק בזוטות" היכן שניתן ליצור שינוי מהותי שישפיע על קבוצה גדולה בהרבה. דיני המשפחות הם זירה בה עמדה 3 באה רבות לידי ביטוי, אך אני סבור שדווקא בזירה זו יכולים המאבק הטרנסי והמאבק ההומו-לסבי לסייע זה לזה.

יובל טופר-ארז היה הגבר הטרנסגינדר הראשון בישראל שידוע שהרהר וילד את בנו, בשנת 2011. לאחר הלידה הגיעו יובל ובעלו מתן לרשום את בנם, אך במשרד הפנים סירבו לרשום את שניהם כהורים הביולוגיים של הילד. לאחר פניות חוזרות ונשנות הזמינה רשות האוכלוסין את בני הזוג ל"שימוע", במסגרתו חווה יובל יחס מזלזל שערער על אמיתות תהליך ההתאמה המגדרית שעבר, משום שבחר להרות וללדת. במשך חודשים ארוכים לאחר ה"שימוע" עדיין סירב משרד הפנים לרשום את יובל ומתן כהורי הילד, ונעתר לכך רק לאחר לחץ פוליטי וציבורי רב. בתעודת הלידה נרשם יובל כ"אם" הילד ומתן כאביו, וברישום שלאחר הלידה החזיר משרד הפנים את רישום מינו של יובל ל"נקבה", רשם אותו כהורה ואז החזיר את הרישום בחזרה לזכר. כך, שנה וחצי לאחר לידת הבן, הפכו יובל ומתן טופר-ארז לזוג הורים הראשון מאותו מגדר שהוכר באופן רשמי כשני הורים ביולוגיים לילדם על ידי המדינה- לפני כן הורים מאותו המין נרשמו כהורים לילדם רק מכוח

צווי אימוץ²⁹ 30 (הפרקטיקה של צווי הורות פסיקטיים לא הייתה אז בשימוש). כיום לזוג 3 ילדים פרי בטנו של יובל.

גם על דניאל מריומה-מרום ויונתן מרטון-מרום הערים משרד הפנים קשיים בבואם לרשום את בנם הראשון, תומר, שנולד מרחמו של יונתן, כבנם המשותף. בתעודת הלידה של תומר נרשם יונתן כ"אם", ודניאל אינו רשום כלל. מבחינת המדינה, היה יונתן "אם יחידנית". יתרה מכך, על מנת לרשום את יונתן כ"אם", החזיר משרד הפנים את הרישום אודותיו במרשם האוכלוסין ל"נקבה" ללא ידיעתו או הסכמתו וחרף העובדה שמספר שנים קודם לכן שינה את הרישום מנקבה לזכר. כשגילו זאת, החליטו בני הזוג להגיש עתירה לבג"ץ.

"מה שהכי קשה לי, מעבר לזה שמתעלמים מהקיום שלי ואני לא רשום כאבא של הילד, הוא לראות את היחס כלפי בן הזוג שלי. מה שמעניין את רשות האוכלוסין זה הפריק הזה שהוא טרנסגינדר. הייתי צריך לשמוע את הפקידות שואלות מה יש לו בין הרגליים ואיך בעצם נכנסנו להיריון, לשבת ולסתום את הפה" סיפר דניאל בראיון לאתר Mako. יונתן מוסיף: "הפקידה דיברה עם נציגה ממשרד הפנים שהנחתה אותה לרשום אותי כאם ולא לרשום את דניאל כלל. בכל פעם שהצגנו טענה או שאלה, היא חזרה והשיבה שזה 'בגלל מורכבות המצב'. ביקשנו מהפקידה בבית החולים לדעת מי זאת הנציגה ממשרד הפנים, והיא התקשרה אליה. 'ריקי, הם רוצים לדעת איך קוראים לך' היא אמרה לה, ואז ניתקה ואמרה שריקי לא מוכנה להזדהות. את מבינה מה זה אומר שגורם במשרד הפנים, שקובע איך לרשום אותך, לא מוכן אפילו להזדהות?"

המשמעות, יש להזכיר, הייתה שכל אותה העת אין בנמצא מסמך הקושר בין תומר לבין הוריו. "אנחנו יושבים שם, מול מנהלת הסניף והיועצת המשפטית", מתאר יונתן בראיון, "והן שואלות אותי שאלות חודרניות ומשפילות שאין להן שום קשר לרישום של הילד שלנו, כמו איך נכנסתי להיריון, כמה זמן לקח עד שנכנסתי אליו, אם אני יכול להניק, אם הוא נולד בניתוח קיסרי. מדברות עלי בגוף שלישי ליד. זה לא היה ראיון, זה היה שימוע, כאילו שופטים אותנו"³¹.

כך נולד (משחק המילים אינו מכוון) בג"ץ 18-3148 פלוני נ' משרד הפנים. לעתירה הצטרף זוג נוסף שחווה יחס דומה בנסיבות דומות. העותרים ביקשו להורות כי מרגע שמינם של טרנסגינדרים שונה במרשם האוכלוסין למין המבוקש- הרישום לא ישונה שוב ללא רצונם, וכן להורות על הנפקת טפסי הודעת לידה עם השדות "אב" ו-"אב", ועל בטלות המדיניות לפיה ההורה הטרנסגינדר מצוין במינו המולד בתעודת הלידה של ילדו. המשיבים הודיעו בתגובה על אימוץ מתווה לפיו טרנסגינדר שעבר היריון ומבקש להותיר את רישומו במרשם האוכלוסין כ-"זכר" יידרש לפנות לוועדה הרב-מקצועית בבי"ח תל השומר במהלך ההיריון או בסמוך לאחר הלידה. ככל שיקבע כי לא חל שינוי מגדרי, רישום מינו יותר כ-"זכר" ותונפק תעודת לידה שבה יופיעו השדות "הורה" ו-"הורה". אם לא תוגש פנייה במועד, או שהוועדה תקבע כי חל שינוי מגדרי, היולד יירשם כ-"נקבה" במרשם האוכלוסין וכ"אם" בתעודת הלידה.

הנשיאה חיות קבעה כי על אף עמדת שר הפנים, מטענות המשיבים בשתי העתירות עולה כי הם אינם חולקים על כך שקיימת אפשרות להנפיק תעודת לידה ובה רישום ניטרלי של הורי היילוד מבחינה מגדרית. בעוד מרשם האוכלוסין נועד לספק מידע על הפרט הרשום בו, תעודת הלידה נועדה לספר מידע על היילוד ולא על

²⁹ לראשונה בישראל ילד נרשם כבן ביולוגי של שני הורים מאותו מגדר יום בהיסטוריה להט"ב בית (16.9.2013) <https://queerhistory.org.il/%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%95%D7%AA%D7%92%D7%90%D7%95%D7%AA/26-7-1952/>

³⁰ עמרי אפרים, המדינה הכירה לראשונה בשני אבות ביולוגיים (15.9.2013) Ynet <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4429944,00.html>

³¹ יאנה פבזנר, אני לא אמא חד הורית, יש לתומר אבא ואבא Mako (3.11.2016) <https://www.mako.co.il/pride-weekend/Article-014760db4b92851004.htm>

הזהות המגדרית של הוריו. מטעמים אלו, הנשיאה חיות, המשנה לנשיאה מלצר והשופטת וילנר קיבלו את העתירה כך שנקבע כי תעודה לידה עם השדות "הורה" יונפקו לילוד בכל מקרה שבו הורה טרנסג'נדר שעבר את ההיריון פנה לוועדה הרב-מקצועית במהלך ההיריון או בסמוך ללידה, וזאת ללא תלות בהכרעתה של הוועדה בשאלת שינוי המגדר³².

אמנם פסק הדין עודנו משקף עמדה לפיה על גבר טרנס שילד "להוכיח" שאין פירושה של הלדה שהוא שב להזדהות כאישה, ולפנות לוועדה רפואית שתאמת זאת, אך אף על פי כן בהקשר של הורות יש לפסק הדין חשיבות רבה. האם חשיבות זו מוגבלת לקהילה הטרנסית?

יש לשים לב לכך שרישומם של בני הזוג טופר-ארז כהורים היה המקרה הראשון בישראל של רישום זוג הורים חד מיני שלא באמצעות צו אימוץ, ורישומם של בני הזוג מרום היה רישום ניטרלי מגדרית ("הורה") עוד בטרם החל רישום שכזה להינקט על ידי גורמים ממשלתיים (מהלך שהוביל מספר חודשים לאחר מכן שר הבריאות לשעבר ניצן הורוביץ). אם כן, מקרים מכוננים של רישום הורות חד מינית היו דווקא מקרים של בני זוג שאחד מהם טרנס, ואין זה מן הנמנע שהם היו את התקדים שאפשר זאת בהמשך גם עבור זוגות חד מיניים סיסג'נדרים. דווקא בהקשר של הורים טרנסג'נדרים ישנו "יתרון" בירוקרטי מסוים לעומת מרבית ההורים החד מיניים, והוא ששני ההורים הם הוריו הביולוגיים של הילד, מה שמקשה על המערכת להתכחש להורותם ומספק הצדקה נוספת לרישום של שניהם. כך יכול מאבק טרנסי לפתוח את השערים גם בפני המאבק ההומו-לסבי. מאידך, המאבק ההומו-לסבי הורות הוא כמובן מתוקשר יותר ומצוי יותר על סדר היום הציבורי, ומשום כך סיכוייו להניב פירות גוברים. אם חלק מן המשאבים המצויים באמתחתו של המאבק ההומו-לסבי ישותפו במאבק הטרנסי, יוכלו שני המאבקים לסייע זה לזה להתקדם, כפי שמסבירה עמדה 2 שתוארה בפרק הקודם. הסיבה שחרף האפשרות לשיתוף בין המאבקים אין מדובר במאבק אחד, היא שעבור זוגות הורים שאחד מהם- או שניהם- על הקשת הטרנסית, חשוב שרישום ההורות יתבצע בהתאם למגדר. כך למשל, רישום של "אב ואב" ו"אם ואם" ייחשב בכל מקרה כהישג על ידי הקהילה ההומו-לסבית, אך לא ייחשב כהישג עבור הקהילה הטרנסית אם גבר טרנסג'נדר שילד עדיין יירשם כ"אם" (למשל במצב בו מדובר בזוג של אישה סיסג'נדרית וגבר טרנסג'נדר שילד, ומשרד הפנים יבקש לרשום אותם כ"אם ואם"). עוד פן ייחודי לקהילה הטרנסית בהקשר זה הוא לאפשר רישום ניטרלי מגדרית ("הורה") לאדם שמגדרו אינו בינארי. אציין בקצרה שעמדה 4 עשויה לטעון כי לאחר שהקהילה ההומו-לסבית עמלה להשגת האפשרות לרישום של "אם ואם" או "אב ואב", מאלצת אותם הקהילה הטרנסית להסכין לרישום של "הורה והורה" שאין הם מעוניינים בו. לכך אשיב כי עצם קיומה של האפשרות לרישום "הורה והורה" איננו מונע ממי שמעוניינים להירשם כ"אב ואב" או "אם ואם" לעשות כן.

בהקשר של דיני משפחות ניתן למצוא כיוונים נוספים לחשיבה, למשל בכל הנוגע לנישואים. בעקבות חשיפה של מקרה של גבר טרנס שנישא ברבנות כדת משה וישראל לאישה סיסג'נדרית, בוטלו הנישואין³³. מאז אין הרבנות מסתמכת על מרשם האוכלוסין או מסמכי הזהות, אלא על רישומים פנימיים. כך, זוגיות של גבר טרנס ואישה סיסג'נדרית תיחשב בעיני הרבנות כזוגיות בין שתי נשים, ומכאן ככזו שאינה ברת נישואים. יהיה מעניין לבחון מקרה של גבר טרנס וגבר סיסג'נדר שיגיעו לרבנות בבקשה להינשא- האם הרבנות, מבחינתה הגבר הטרנס הוא "אישה", תאפשר זאת? האם ועד כמה תשפיע על התוצאה הנראות של בני הזוג, ויכולתו של הגבר הטרנס "לעבור" כגבר? ומה בדבר מקרה של אישה טרנסית וגבר טרנס שיבקשו להינשא ברבנות? לכאורה, בהיותם "זכר ונקבה" לפי המין שהושמו לו בלידתם ולפי הרשום ברישומי הרבנות, אין

³² בג"ץ 3148-18 פלוני נ' משרד הפנים (5.5.2021).

³³ חזקי ברוך "הגבר" נחשף, הנישואין בוטלו ערוץ 7 (25.6.2015) <https://www.inn.co.il/news/301103>

לרבנות סיבה למנוע זאת, אלא שיהיה זה ככל הנראה טקס בו תקדש האישה (הטרנסית, אותה הרבנות רואה כגבר) את הגבר (הטרנס, אותו הרבנות רואה כאישה).

דיני המשפחות, בהיותם זירה בה בא לידי ביטוי כלל הגיוון האנושי, מהווים כר פורה להתנגשות בין מאבקים- אך גם לאיחוד ביניהם.

מקרה בוחן 3- דיני הגירה

את ש' ואת כ' ליוויתי (כל אחד מהם לחוד, ושניהם בשנת 2023) למשרד הפנים כחלק מעבודתי כטרנס מתמחה במשרד עו"ד. ש' היא אישה טרנסית שגדלה בברוקלין במשפחה חסידית אורתודוקסית, שהתנכרה לה לאחר יציאתה מהארון. ש' הגיעה לישראל והחליטה להגיש בקשה לתעודת עולה מכוח חוק השבות על מנת שתוכל לחיות במדינת ישראל ולעבור בה את ההתאמה המגדרית. כ' הוא גבר טרנס, נשוי לאישה סיסגינדית ואב לילד שנולד מרחמה של אשתו ומביצית שלו שהופרתה מתרומת זרע. כ' ומשפחתו, שהגיעו לישראל מרוסיה בעקבות המלחמה בין רוסיה ואוקראינה, ביקשו לקבל אזרחות בישראל, בהיותו של כ' יהודי ומשום כך זכאי שבות. הן ש' והן כ' נתקלו במהלך הליך קבלת המעמד בישראל בקשיים הנוגעים למפגש בין נציגי רשות האוכלוסין וההגירה בישראל לבין סוגיות של גיוון מגדרי.

לצורך הגשת הבקשה למעמד בישראל, הגישה ש' לרשות האוכלוסין וההגירה העתק של דרכונה האמריקאי הנוכחי, וכן העתקים של דרכונים אמריקאיים קודמים שהיו ברשותה. הדרכון הנוכחי הונפק לאחר ששינתה את סעיף המין ברישום האוכלוסין מזכר לנקבה במדינת ניו יורק, שם ניתן לעשות זאת ללא אישור ועדה (כנדרש בארץ) או הליך רפואי (כנדרש בחלק ממדינות העולם), כי אם על סמך הצהרה בלבד. נציגת רשות האוכלוסין וההגירה בישראל שאלה את ש' כיצד ייתכן שבדרכונים קודמים היא רשומה כזכר, ובדרכון הנוכחי- כנקבה, ודרשה אסמכתא בדמות תעודה ציבורית לכך שבוצע שינוי. בלא אסמכתא שכזו, הסבירה, לא ניתן יהיה להגיש את בקשתה של ש' למעמד. ש' תיארה את ההליך לשינוי סעיף המין כפי שהוא מתבצע במדינת ניו יורק, ואני הסברתי לנציגה כי אף שבישראל יש צורך באישור בכתב מן הוועדה הרב מקצועית בתל השומר על מנת לשנות את סעיף המין במרשם האוכלוסין, הרי שבמדינת ניו יורק אין מנגנון דומה, ושם שינוי סעיף המין נעשה על בסיס הצהרה בלבד. עוד הוספתי שהדרכון המעודכן עצמו הוא-הוא האסמכתא לכך ששונה הסעיף כדן, וכי אין לנציגה סמכות שלא להכיר בתעודה ציבורית שהונפקה במדינת ניו יורק, וזאת מכוח הלכת פונק-שליזינגר³⁴. ההסברים לא הועילו ושי' נשלחה מן הלשכה כלעומת שבאה, כשהיא נדרשת להמציא אסמכתא לשינוי הסעיף ולא- לא תוכל להגיש את בקשתה למעמד בישראל. הואיל ושינוי הסעיף, כאמור, נעשה במדינת ניו יורק על סמך הצהרה, נדרשה ש' להמציא לרשות האוכלוסין וההגירה בישראל מסמך שלמעשה איננו קיים. לבסוף ניתן לשי' מעמד ארעי מסוג א1 בישראל, לאחר מכתב מיצוי הליכים טרם הגשת עתירה מנהלית בעניין שנשלח ממשרדנו לרשות האוכלוסין וההגירה, וכן לאחר התערבות העובדת הסוציאלית המלווה את ש' מטעם המקלט לנשים טרנסיות בו היא מתגוררת.

גם כ' נתקל בקשיים מול נציגי רשות האוכלוסין וההגירה. כ' ובנו עומדים בתנאי חוק השבות לקבלת מעמד- כ' הינו יהודי, ובנו הינו בן של יהודי, ומשום כך הם זכאים לקבלת אזרחות ישראלית ללא כל חסם בירוקרטי נוסף. רעייתו של כ' אינה יהודייה, ועבורה הליך קבלת המעמד שונה הואיל והנישואים בינה לבין כ' עודם טריים. אלא שנציגת רשות האוכלוסין וההגירה הערימה על כ' קשיים הנוגעים לאופן בו הקים את משפחתו. כאשר ליוויתי את כ' ללשכה, ולאחר שעות ארוכות בהן לא הותר לו להכניס עמו מלווה בלא שיש כל הצדקה או הסמכה לאסור זאת, הסבירה לי נציגת הרשות את הסיבה לכך ש' לא יוכל להגיש את בקשתו: בהתחשב

³⁴ בג"ץ 143-62 הנריט אננה קטרינה פונק שליזינגר נ' שר הפנים

בנסיבות לידתו של בנו של כ', לא ניתן לרשום בישראל הן את כ' והן את אשתו כהוריו של הבן. שוב הסברתי כי כ' ואשתו רשומים שניהם כהורי הילד בתעודת הלידה הרוסית, ואין לרשות האוכלוסין וההגירה בישראל סמכות שלא להכיר ברשום בה. לכך השיבה נציגת הרשות כי "יש פסקי דין לכאן ולכאן [בעניין רישום הורות כשהביצית איננה שייכת ליולדת] בבית הדין הרבני", וסירבה לתת למי מבני המשפחה מעמד של אזרחות ישראלית. בעניינו של כ' הוגשה עתירה מנהלית למתן אזרחות ישראלית לכ' ולמשפחתו, לבחינת "נוהל הטיפול במתן מעמד לבני זוג, האחד זכאי שבות והשני לא, שנישאו פחות משנה לפני עלייתם", ולרישום פרטי הילד במרשם האוכלוסין כפי שהם מופיעים בתעודת הלידה שהונפקה לו ברוסיה, כשכ' הוא אביו ואשתו של כ' היא אמו. ההליך עודנו מתנהל.

ניתן לראות שהן בעניינה של ש' והן בעניינו של כ', המפגש בין פקידי רשות האוכלוסין וההגירה לבין סוגיות של גיוון מגדרי הוליד חסמים בירוקרטיים משמעותיים עד כדי אי מתן אפשרות להגשת בקשה למעמד בישראל למי שזכאי. ת. לכך מכל בחינה אחרת. במקרה של ש', ההנחה שדיני רישום המגדר ושינוי רישום זה זהים בישראל ובניו יורק ודורשים תעודה ציבורית שתתיר זאת הביאה לכך שנבצר ממנה להגיש בקשה למעמד בישראל במשך זמן רב, עד להתערבות משפטית. במקרה של כ', שאלת ההורות שלו כגבר טרנס שהוליד ילד מחומר גנטי שלו אך מרחמה של אשתו מונעת מתן מעמד לכלל בני המשפחה.

סוגיות של זהות מגדרית והמפגש שלה עם מעברי גבול והגירה עולות לא אחת. לא רק בעת בקשה לקבלת מעמד או העתקת מקום מגורים ממדינה למדינה, אלא גם במעבר גבול יומיומי לצורך תיירות. כך למשל, אדם המצוי במהלך תהליך התאמה מגדרית שנראותו כבר השתנתה אך רישומו טרם הותאם לנראות, עלול להיתקל בחשדות וקשיים במעברי גבול³⁵. לפנינו מצב פרדוקסלי: על מנת לשנות את רישום סעיף המין במסמכים המזהים בישראל, נדרש אישור ועדה רפואית, הניתן לאחר מעקב רפואי ופסיכולוגי רב חודשים או לחילופין לאחר מעבר הליך רפואי כלשהו להתאמה מגדרית (שמטבעו משנה את הנראות החיצונית). כך שלמעשה, שינוי סעיף המין במסמכים המזהים על פי רוב יהיה בין השלבים האחרונים בתהליך, ולא הראשוניים. במצב שכזה, במעברי הגבול מוצבת בפני א. נשים על הקשת הטראנסית הדרישה לשנות את סעיף המין במסמכים המזהים על מנת לא להיתקל בבעיות הנובעות מכך שהסימון אינו הולם את נראותם (שכבר השתנתה), אך במשרד הפנים דורשים תחילה אישור המושג ברוב המקרים רק לאחר שינוי הנראות על מנת לשנות את הרישום. כך למשל, משרד הפנים לא יאפשר לגבר טרנס לשנות את סעיף המין במרשם האוכלוסין מנקבה לזכר עד לאישור הוועדה, שעל פי רוב יינתן רק לאחר שישנה את נראותו החיצונית- אך במעברי הגבול יתייחסו בחשד לנראותו החיצונית הגברית כל עוד לא ישנה את סעיף המין במרשם האוכלוסין מנקבה לזכר.

יצוין כי לרשות שדות התעופה בישראל אין נוהל להתנהלות מול נוסעים טרנסג'נדרים³⁶, על שלל המצבים העשויים לנבוע מן המפגש בין הליכי התאמה מגדרית לבין מעבר גבולות: תמונה ישנה בדרכון שאינה הולמת את הנראות הנוכחית, אי הלימה בין הנראות לבין סעיף המין במסמכים המזהים, מעבר עם כבודה המכילה תרופות, סוגיות של פערים בין הפרוצדורות להתאמת המסמכים המזהים במדינות שונות לטרנסג'נדרים בעלי אזרחות כפולה (ומשום כך מעבר עם דרכונים שאינם תואמים), ואפילו בדיקות ביטחוניות במעברי הגבול- כשמכוונות לסריקה ביטחונית של הגוף מזהות את העובר בהן כגבר או אישה ומתריעות על חשד

³⁵ ראו למשל- איתי שיקמן טרנסג'נדרית ביקשה לצאת לסיני: "המצרים לא נתנו לי לעבור" Ynet (6.9.2018)

³⁶ בדובאי – וגורשה Mako (24.3.2022) <https://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-928c2cd9b66bf71027.htm> , תומר אלדובי טרנסג'נדרית עוכבה 14 שעות בשדה התעופה <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5341812,00.html>

³⁶ רן שמעוני לרשות שדות התעופה אין נוהל להתנהלות מול טרנסג'נדרים, והבודקים בנתב"ג עוברים את הגבול "הארץ" <https://www.haaretz.co.il/news/education/2023-05-02/ty-article/premium/00000187-d8d1-d6a1-ad87-f8d1ec0a0000> (2.5.2023)

כשאברי המין אינם תואמים את הזיהוי³⁷, וקיומו של פין אצל אישה טרנסית נחשד בטעות כניסיון הברחה של חפץ. מצב בו אין נוהל מסודר בנושא פותח פתח לחקירות משפילות הפוגעות בפרטיות הנוסעים, ולשאלות לא ענייניות שאין להן קשר לביטחון הטיסה או מעבר הגבול³⁸.

גם בתוך הקהילה הטרנסית ישנה מחלוקת בדבר המתווה הרצוי לרישום המין. ישנם מי ששינוי סעיף המין במסמכים המזהים גורם להם תחושה של שיבה הביתה, של אפירמציה מגדרית והכרה בזהותם, ויש מי שעצם התייעוד של המין נתפס בעיניהם כמקטלג ומדכא גיוון (בעיקר נוכח העובדה כי סעיף המין המתועד במסמכים המזהים הוא בינארי בהכרח) וסבורים שיש להימנע מלרשום אותו כליל.

במאמרו "התחזות כאדם אחר" מתאר פרופ' אייל גרוס את חילוקי הדעות בין התאוריה של גיי פרוסר מחד לבין התאוריה של ג'ודית הלברשטם וג'ייקוב הייל מאידך. פרוסר דן בחשיבותה של ההתאמה המגדרית הבינארית, של ההגעה הביתה אל החיים בזהות המגדרית הרצויה. הוא מדגיש את הצורך דווקא בקטגוריות ברורות ויציבות של מגדר, בהתרחקות מאזור הגבול ובמציאת המנוחה והנחלה במגדר הרצוי. זאת על ידי היכולת "לעבור" בזהות הרצויה, והתאמת האופן בו תופס הזולת את האדם לאופן בו הוא מזדהה. הדיספוריה המגדרית היא אמיתית ודורשת את ההתאמה, והזכות לבית בזהות המגדרית הרצויה מוותרת עוד בטרם הושגה. הלברשטם, לעומתו, מצביעה על הכשלים הטמונים בגישתו: אי הכרה בקו התפר בו מתקיימות, למשל, לסביות בוך', בטרנסים שאינם יכולים לשאת בעלויות ההתאמה המגדרית הגופנית או אינם מעוניינים בה, ובזהויות מגדריות ג'נדרקווייריות וא-בינאריות. פרוסר מציע השקפה צרה יותר, בו עדיין ישנו מבנה סיסטורמטיבי של דיכוטומיה בין "גבר" ו"אישה", ועדיין ישנו גבול ברור בין הקבוצות, מנעול כבד אשר המפתח לו הינו כירורגי ואנדוקרינולוגי. הלברשטם מציעה הסתכלות רחבה יותר, המכירה בגיוון מגדרי מעבר להחלפת קבוצה אחת באחרת³⁹.

ביטוי מעניין לשתי התאוריות, של פרוסר ושל הלברשטם והייל, ניתן למצוא בשיח סביב תעודות זהות ניטרליות מגדרית. מדינות מסוימות מכירות רק באפשרויות "זכר" ו"נקבה" עבור סעיף המין בתעודות הזהות, ללא אפשרות מעבר ביניהן. אחרות מאפשרות את המעבר מן האחת לאחרת, בתנאים נוקשים יותר או פחות, אשר חלקם מחייבים התאמה מגדרית גופנית (ואף על פי כן, גם כאשר דורשת המדיניות התאמה מגדרית גופנית על מנת להכיר בזהות המגדרית, אין הדבר מבטא לטעמי אימוץ של גישתו של פרוסר, שהרי ההגמוניה הסיסנורמטיבית מואילה בטובה להכיר בזהות מגדרית לאחר ההתאמה מתוך אותה מחשבת יסוד לפיה הביולוגיה היא המנביעה את המגדר, בעוד אצל פרוסר עדיין הזהות המגדרית היא שהנביעה את הצורך בהתאמה הגופנית). אך במדינות מסוימות מתחולל מאבק להכרה בתעודות זהות ניטרליות מגדרית, אם על ידי הוספת האפשרות לציון X תחת הסעיף (במקום M לציון זכר ו F לציון נקבה) או על ידי הסרת הרישום כליל מתעודות הזהות. סביב מאבק זה ניתן לראות את המתח בין פרוסר לבין הלברשטם והייל מתעורר שוב. אינני דן כעת בנפקויות המשפטיות של כל פרוצדורה, אלא במשמעויות התאורטיות שמצמיח המאבק עצמו.

³⁷ ראו למשל המקרה של ג'ייד דארקו:

Jessica Bahr, Ben Lewis **Jade felt 'extremely violated' after passing through a new body scanner at airport security. This is why** SBS news (19.6.2022) <https://www.sbs.com.au/news/article/jade-felt-extremely-violated-after-passing-through-a-new-body-scanner-at-airport-security-this-is-why/9zzky0gth>, Joshua Donovan **Airport Body Scanners Aren't Programmed For Trans People** DNA Magazine (20.6.2022) <https://www.dnamagazine.com.au/airport-body-scanners-arent-programmed-for-trans-people/>

³⁸ ראו רן שמעוני, **ש.ם.**

³⁹ אייל גרוס, **התחזות כאדם אחר - חיקוי ומרי מגדרי במשפט של חן אלקובי**, 365 משפטים על אהבה (ארנה בן נפתלי וחנה נוה עורכות, 2005)

גבר טרנסג'נדר בינארי המבטא את גישתו של פרוסר יעדיף שבתעודת הזהות שלו יוחלף הרשום תחת סעיף המין מ"נקבה" ל"זכר". זהו חלק חשוב באפירמציה המגדרית, באשרור הצלחתו בהתאמת האופן בו הוא נתפס על ידי הזולת ומוכר על ידי המדינה והמערכת המשפטית לאופן בו הוא מזדהה. שינוי סעיף המין בתעודת הזהות מ"נקבה" ל"זכר" יכול להקל רבות על הדיספוריה המגדרית הכרוכה בצורך לזהות את עצמך באמצעות מסמכים שאינם הולמים את זהותך, להסב תחושת אופוריה אישית וכן להוות מגן יעיל מפני אפליה, המתעוררת לא אחת כאשר גבר טרנס העובר כגבר במרחב מציג תעודת זהות בה רשום "נקבה"- וכל זאת במישור האישי. עם זאת, יש בכך גם ערעור על הבינאריה במישור החברתי, כאשר מערכת משפטית שקודם כל לא נדרשה לסוגיות של מגדר והניחה כי הזהות המגדרית נובעת באופן טבעי מן המין הביולוגי נדרשת עתה להתאים עצמה לגיוון מגדרי ולהכיר באי הדיוק של גישתה מכבר. לעומת זאת, אדם טרנסמאסק⁴⁰ (בינארי, א-בינארי או שזהותו מערערת על הבינאריה של הבינאריה) המבטא את גישתם של הברשטם והייל ימצא שהן סעיף מין בו רשום "זכר" והן סעיף מין בו רשום "נקבה" אינו הולם את זהותו המגדרית, ויבקש פתרון בדמות תעודת זהות ניטרלית מגדרית (בין אם זו אינה מכילה כלל סעיף מין ובין אם תחת הסימון המוכר של M או F, ז' או נ', יירשם בה סימון ניטרלי). תעודת זהות ניטרלית מגדרית תדרוש מן המערכת הסיסנורמטיבית להכיר בגיוון מגדרי ובפיקציה של הבינאריה, ולהתחשב במגדרים שאינם בינאריים בהתנהלותה במישור החברתי. עם זאת, יש בכך גם אפירמציה אישית, שכן הבית הבטוח של האדם יכול להיות דווקא בקו הגבול, האשרור אותו הוא מחפש יכול להיות דווקא לעצם אי השתייכותו לאף אחת מן הקבוצות "גבר" או "אישה", לשתייהן יחדיו או לנזילות ביניהן, והמזור לתחושת הדיספוריה שלו יכול להינתן דווקא מן השחרור מכבלי הבינאריה המגדרית. יש לתת את הדעת על כך שתעודות זהות בהן רשום במקום M או F חושפות את האדם לאפליה ואינן מגנות מפניה, אך התשובה לכך יכולה להיות שהכרה בגיוון מגדרי (שאחד מביטוייה הוא תעודות זהות שכאלה), שהפיכת הא-בינאריה לקטגוריה מגדרית לגיטימית, תייצר מציאות בה שונות מגדרית לא תמיט אפליה על האדם, והוא יוכל לשאתה בגאון ולהזדהות באמצעותה בגלוי, ללא חשש.

אם כן, לפנינו שלוש אפשרויות עיקריות למאבק הנוגע לרישום סעיף המין במסמכים המזהים של א.נשים על הקשת הטרנסית: רישום המין והקלת המעבר בין הקטגוריות "זכר" ו"נקבה" (למשל מתן אפשרות לעשות זאת על סמך הצהרה בלבד, לצד מנגנון שימנע הישנות של מקרים כמקרה של ש' שתואר בתחילת מקרה הבוחן), הוספת קטגוריות מגדריות נוספות לרישום (למשל סימון X) או הפסקת תיעוד המין במסמכים המזהים כליל. מה בנוגע להקשר הקהילתי של כל אחת מהאפשרויות ולארבע העמדות באשר לו?

עמדה 2 תטען כי הפסקת תיעוד המין כליל עשויה להיטיב גם עם הקהילה ההומו-לסבית, במובן שבהיעדר רישום מין של "זכר" ו"נקבה", ניתן לטעון שמאליה מתייתרת גם האכיפה של זוגיות, הורות, ירושה ומשק בית למבנה של "זכר" ו"נקבה". אם אין תיעוד רשום של מין האדם, הרי שלא ניתן לפסול נישואים, בקשות לאימוץ, בקשות לנקודות זיכוי מס או למוסד לביטוח לאומי וכדומה על סמך רישום המין. עמדה 1 אף תגדיל לטעון כי המאבק למחיקה ההבחנות המגדריות הרשמיות בחוקים הוא מאבק אחד, לא רק משום שישרת את שתי הקהילות אלא גם משום ששחרור מהגדרות עומד ביסודה של הזהות הקווירית, באשר היא. אלא שמנגד, יש לשים לב שכאשר מדובר על מתן זכויות, מגדר ומין דווקא עשויים להיות מה שמכוחו ניתנות הזכויות, ולא רק מה שמכוחו הן נלקחות. ממש כשם שתיעוד סעיף המין עשוי להעניק אפירמציה מגדרית לאדם טרנסג'נדר (למשל- גבר טרנס שיירשם כזכר), הרי שהוא עשוי להעניק אפירמציה דומה גם לאנשים סיסג'נדרים. כך למשל, עמדה 4 תוכל לטעון כי אישה לסבית המעוניינת להיות בזוגיות עם אישה אחרת, לא

⁴⁰ Transmasc, Transmasculine- מי שהוכרז נקבה בלידתו אך זהותו המגדרית היא על הקשת הגברית.

מתוך ניטרליות מגדרית אלא מתוך הזהות של שתיהן כנשים, אינה מעוניינת בקבלת זכויות משום שמגדרה אינו רלוונטי, אלא דווקא בקבלת זכויות מתוך הכרה בזכותה לקבל אותן כאישה, וכאישה לסבית בפרט.

האפשרות של הקלת המעבר בין הרישום כזכר והרישום כנקבה משרתת מראש רק את מי שמתכוון לבצע מעבר שכזה. מי שאין לו כוונה שכזו, לא יושפע ממנה. ייתכן שכאן נמצא דווקא ביטוי לעמדה 3, כשהעיסוק בכך ייתפס כמסיט את תשומת הלב והמשאבים מעיסוקים בעלי קונצנזוס רחב יותר, המשפיעים על קבוצה גדולה יותר של אנשים. עמדה 1 ועמדה 2, לעומתה, יזכירו את חשיבותה של הסולידריות בין המאבקים, ושעל הקהילות לתמוך זו בזו במאבקהן האישיים- עמדה 2 תנמק זאת באפשרות המאבקים לקדם זה את זה, ועמדה אחד תגרוס כי בסופו של דבר הקהילה הלהט"בית- חד היא, וכך גם מאבקה.

מה בדבר הוספת קטגוריות מגדריות חדשות לרישום? הצעה זו מקישה עבורי מיד לתאוריות השחרור של פוקו ומרקס. פוקו מצביע על המחקר והידע כמה ששחרר את החברה ביחסה למיניות⁴¹: הידע שהמיניות האנושית היא מגוונת יותר משחשבנו, הגיוון שהראה המדע. מי ששחרר אותנו הם הסקסולוגים, הפסיכולוגים, הסוציולוגים והפסיכיאטרים. לדיסציפלינה ככוח יש פוטנציאל רב לשחרר. פוקו מתאר מעין חגיגה של המגוון והפלורליות האנושית. אלא שאז, המיניות הופכת לסוג של "אמת פנימית" שאנחנו חייבים לגלות על עצמנו. כל המרכיבים האישיים בנו נחשבים ל"אמת" שלנו, ובצדה חובה לספר, להתוודות, לגלות. השחרור לא משחרר אותנו "מ"משהו, אלא "ל"משהו, כפי שמארקס מתאר שחרור דתי שיוצר מאגר דתות לבחור מביניהן ולמעשה לא משחרר אותנו מהקונספט של דת⁴², שחרור מיני מייצר מאגר מיניות לבחור מביניהן ולא משחרר אותנו מהמיניות עצמה. מכאן שהוספת עוד קטגוריות מגדר לבחור מביניהן אינו משחרר מהמגדר עצמו על שלל משמעויותיו, אלא רק מספק עוד קטגוריות לבחור מתוכן. ניתן לומר שדווקא מתוך שחרור שאינו מוחלט, יכולה לנבוע תוצאה מעניינת. הוספת קטגוריות מגדריות נוספות (ולו רק קטגוריית ביניים של X או ביטוי ניטרלי מגדרית אחר, מבלי שיש צורך להוסיף אינספור הגדרות כאינספור החוויות המגדריות האנושיות שאין אפשרות לתעד את כולן), תדרוש התאמה של החקיקה והנהלים לקיומה של הקטגוריה החדשה. הדבר ידרוש בחינה מחדש של דיני הנישואים והגירושים, ההגירה, ההורות, הירושה, הביטחון, כל דבר חקיקה ודין למעשה המתייחס למין או למגדר. מעצם כך תוכלנה שתי הקהילות להפיק תועלת, והשיח אודות גיוון מיני ומגדרי יונח שוב על סדר היום של המחוקק. מאידך, דווקא בדיני ההגירה, עלול הדבר ליצור בעיה לאינדיבידואלים שיבקשו רישום ניטרלי: אם מדינה מסוימת תבחר להכיר ברישום מין ניטרלי, אין הדבר מבטיח שיתר מדינות העולם יעשו כן, וייתכן שמדינות אחרות לא תאפשרנה למי שהדרכונים שבידיהם אינם עומדים בקריטריונים של אותה מדינה להיכנס אליה, ובוודאי להתאזרח בה. לכן, אקט של הכרה ברישום מין ניטרלי דורש התאמה של דיני ההגירה והמעמד בין מדינות, מה שהופך את המאבק למורכב יותר.

⁴¹ מישל פוקו **תולדות המיניות** 91-108 (תרגום: גבריאל אש, 1996)

⁴² קרל מרקס "לשאלת היהודים" בתוך **מרקס: כתבי שחרות** 44-33, 48-57 (תרגום: שלמה אבינרי, 1965)

פרק ג' - שיקולים בתיעודף מאבקים והקשר הפנים קהילתי שלהם

"הגוף הוא רק רסיס ממי שאנו, הוא רק כלי קיבול מוזר ללב שלנו, ובכנות הם בקושי יכולים להכיל אותנו. התפרים שלו נמתחים בכל נשימה שניקח"⁴³

חגי קלעי, במאמרו "ביחד אנחנו חזקות"⁴⁴, מתייחס לשאלות ולגישות שהועלו בעבודה זו בדבר המאבקים השונים בתוך הקהילה ויחסי הכוחות ביניהם, ומקומן של הקהילות השונות בתוך המאבק הלהט"בי לזכויות. קלעי טוען שהקבוצות השונות בתוך הקהילה אינן בנות ברית "טבעיות" – זאת עקב שוני בצרכים וכן גיוון לאומי, עדתי, מעמדי ומגדרי בתוך הקהילה. קלעי מזכיר גם קושי נוסף העולה כאשר פרט בתוך הקהילה משתייך למספר קבוצות חברתיות הנאבקות על זכויותיהן (למשל- מבקשי מקלט להט"בים). קלעי מנסה להשיב על השאלה הנורמטיבית כיצד יש לקבוע את סדר היום הפוליטי של הקהילה בינות לכל המורכבויות הללו. הוא מצביע על מעין "שותפות אסטרטגית" בין הקבוצות השונות בתוך הקהילה, הנדרשת תדיר לשאלת ערכי היסוד שלה, ולגבולות ההכלה וההדרה שלה. הוא מעלה גם את שאלת שילוב מאבקה של הקהילה במאבקים אחרים והשאלה אם הללו שלובים במאבקה של הקהילה או חיצוניים לה: מאבק לצדק חברתי, לזכויות בעלי חיים, לסיום הכיבוש וכדומה. קלעי מציג גישה מצמצמת וגישה מכלילה לשאלה זו. הוא מזכיר את הטענה המובעת בעמדה 3, לפיה עיסוק של הקהילה במאבק מסוים גוזל משאבים ממאבקים אחרים, וקובע כי ישנם שלושה סוגי יוזמות: מקבילות (מאבקים היכולים להתנהל במקביל מבלי להפריע זה לזה), מתחרות (מאבקים המתחרים על משאבים) ומתנגשות (מאבקים שהצלחה בהם של פלח מסוים בקהילה תרע את מצבו של פלח אחר). קלעי מציג שני שיקולים שיש לשקול במסגרת קבלת החלטות התיעודף בין יוזמות והקצאת המשאבים: האחד הוא שיקול דמוקרטי (מה רוצה הרוב) והאחר הוא שיקול פרגמטי (מהו המאבק שסיכוייו מיטיבים). לגבי כל אחד מן השיקולים הללו הוא מציג את טיעוני הנגד, היתרונות והחסרונות בו.

קלעי מתייחס ליוזמות מקבילות, מתחרות ומתנגשות, התייחסות שונה במקצת מארבע העמדות שהצגתי אני. ראשית, קלעי דן ביוזמות המקבילות, שאינן מפריעות זו לזו, בבחינת "זה נהנה וזה אינו חסר", אך קטגוריה זו אינה עוסקת במאבקים היכולים דווקא להפרות זה את זה ולסייע זה לזה (כפי שהצגתי לעיל, למשל בהתייחס להורות טרנסית והומוסקסואלית, ובאמצעות עמדה 2) וקלעי אינו מציג קטגוריה כזו כלל. שנית, קלעי יוצא מנקודת הנחה שהקבוצות השונות בקהילה אינן בנות ברית טבעיות ושהשותפות ביניהן היא אסטרטגית בלבד, הנחה השוללת על הסף את עמדה 1 שהצגתי לעיל. שלישית, בהתייחסותו ליוזמות מתנגשות, הדוגמא הבולטת שהוא נותן איננה של התנגשות בין הקהילה ההומו-לסבית לקהילה הטרנסית, אלא דווקא של מאבק בו ההתנגשות היא בין קבוצות שונות בתוך הקהילה הטרנסית עצמה: המאבק להוצאת הדיספוריה המגדרית מספרי האבחנות הפסיכיאטריות, במחיר האפשרות של טרנסים שידם אינה משגת לקבל בעבורה קצבת נכות. ורביעית, קלעי מתמקד בעיקר במתחים בין מאבקי הקהילה הלהט"בית (כמכלול) ומאבקים חברתיים מצטלבים (דוגמת מאבק על זכויות להט"בים פלסטיניים, מבקשי מקלט ועוד) וחיצוניים (דוגמת המאבק לסיום הכיבוש, לזכויות בעלי חיים ועוד), ופחות במתחים בין מאבקים שונים בתוך הקהילה עצמה, ובפרט בין הקהילה ההומו-לסבית והקהילה הטרנסית. עם זאת, השיקולים שהוא מעלה לתעודף מאבקים מסוימים על פני אחרים עשויים להיות רלוונטיים גם בשיח הפנים קהילתי.

⁴³ גיב מוזס, איך לעשות אהבה עם אדם טרנס (עמית אלכסנדר לב מתרגם)

⁴⁴ חגי קלעי "ביחד אנחנו חזקות? על אחדות ופילוג בעשייה הפוליטית של קהילת הלהט"ב – רקע, תמונת מצב וצעדים

קלעי מדבר על שיקול דמוקרטי, קרי רצונו של הרוב. שיקול זה, במצב של מאבקים המגלמים את עמדה 3, יכריע מן הסתם אוטומטית לטובת המאבק ההומו-לסבי, מהסיבה הפשוטה שמספר המזדהים כהומואים, לסביות וביסקסואלים גדול ממספר המזדהים. ות על הקשת הטרנסית (וישנם גם כמובן אלה הנמנים על שתי הקבוצות). אלא ששיקול זה עשוי דווקא לחזק את המאבקים המגלמים את עמדות 1 ו-2, שיזכו לקונצנזוס רחב בקרב שתי הקבוצות שכן הם ייטיבו עם שתייהן. ומה באשר לעמדה 4? הדבר תלוי בשיעור המחזיקים בעמדה 4 בתוך הקהילה ההומו-לסבית. ככל שעמדה 4 מושרשת בה עמוק יותר, כך תקטן התמיכה בקרב הקהילה ההומו-לסבית במאבקים המיטיבים עם הקהילה הטרנסית, ותגבר התמיכה במאבקים המיטיבים עם הקהילה ההומו-לסבית אך מרעים את מצבה של הקהילה הטרנסית.

שיקול נוסף שמציג קלעי הוא השיקול הפרגמטי. כאן דווקא אין נחיתות מובנית למאבקים הטרנסיים (ראינו, למשל, במקרה הבוחן של הורות, שם המאבק לרישום הורות של בני זוג טרנסגינדרים מאותו המין היה קל יותר משום שלשני בני הזוג קשר גנטי ליילוד, וההכרה הראשונה בהורות חד מינית שלא מכוח צו אימוץ הייתה דווקא של הורים שאחד מהם טרנסגינדר). שיקול זה עשוי להביא את עמדה 2 לידי ביטוי: המאבק שסיכוייו להצלחה גבוהים יותר יקודם, אך הוא יישא עמו את המאבק באותו השדה של הקהילה האחרת ולא יזנח אותו מאחור. בזירה המשפטית, להבדיל מהחברתית, התקשורתית או הכלכלית, המאבק שסיכוייו גבוהים יותר אינו דווקא זה שעומדים לרשותו המשאבים הרבים יותר- היתכנות המאבק תלויה בגורמים כגון חוזק העילה המשפטית והנימוקים העומדים לרשותה, יותר מאשר במשאבים כלכליים או חברתיים.

שיקול שלישי במאמרו של קלעי הוא תיעדוף של מאבקים אקוטיים, של מי שמצוקתם היא הקשה ביותר. קלעי נוטה לשלול שיקול זה מחשש ל"תחרות מסכנות" בין הקבוצות השונות, וכן משום שהוא חותר תחת השיקול הדמוקרטי. בענייננו, הנטייה המיידית היא להניח שמצוקתה של הקהילה הטרנסית תמיד חמורה יותר, ואף שהדבר נכון במקרים רבים, הוא אינו בהכרח נכון תמיד. ומי ימנה שופט לשפוט את חומרת המצוקה בין אדם אחד למשנהו? כאן ייתכן שהמחזיקים בעמדות 1 ו-2 יטענו שיש לתעדף מאבקים שלפחות אינם מחמירים את מצוקתה של אחת מן הקבוצות.

השיקול הרביעי שקלעי דן בו הוא שיקול אנטי הגמוני, המבקש להשוות את מצבם של המוחלשים יותר בקהילה למצבם של בעלי הכוח הרב יותר בה. כאן, לעומת שיקול המצוקה, כן ניתן לדבר על מצב מובהק של יתרון לקהילה ההומו-לסבית לעומת הקהילה הטרנסית, שכן מירב המשאבים עומדים לרשות הראשונה. קלעי מצביע על כך ש"חלחול" של הישגים עשוי להיות מן הקהילה המוחלשת אל החזקה כמו גם להיפך (טענה שאני מסכים עמה והדגמתי גם בעבודה זו). טענה זו מתיישבת עם עמדות 1 ו-2, מאפשרת אסטרטגיה מסוימת למצבים העולים בהקשר של עמדה 3 ועלולה להעלות באמצעות עמדה 4 את הטענה שתיעדוף של מאבקים טרנסיים על רקע זה נוגס בזכויות שהושגו עבור הקהילה ההומו-לסבית, ושהעדפת המאבק הטרנסי באה "על חשבון" הקהילה ההומו-לסבית, לא בשל משאבים מוגבלים אלא מטעמים אידיאולוגיים.

בעבודה זו התחקיתי אחר מקומו של המאבק הטרנסי לזכויות בתוך המאבק הלהט"בי, ואחר נקודות ההשקה וההבדל בינו לבין המאבק ההומו-לסבי. בפרק הראשון הראיתי, בקליפת אגוז, כיצד צמח המאבק הטרנסי המאורגן בתוך הקהילה ההומו-לסבית, וכיצד התקבל בה. כמו כן הצגתי ארבע עמדות אפשריות ביחס למאבק הטרנסי ולמאבק ההומו-לסבי: עמד הרואה בהם מאבק אחד, עמדה הרואה בהם מאבקים משתלבים, עמדה הרואה בהם מאבקים סותרים ועמדה לפיה המאבק הטרנסי מסיג את המאבק ההומו-לסבי לאחור. בפרק השני נתתי מספר מקרי בוחן משפטיים-משלוש דיסציפלינות שונות- למאבקים טרנסיים והומו-לסביים בזירה המשפטית, הראיתי כיצד תתייחסנה אליהם העמדות השונות וניסיתי להצביע על השביל בו יסייעו המאבקים זה לזה, גם היכן שנראה כי הם עשויים גם להתנגש. בפרק השלישי התייחסתי לשיקולים אפשריים בקידום מאבקים, חיברתי את הדיון בשיקולים הללו לארבע העמדות וניסיתי להראות כיצד כל עמדה תגיב לשיקולים הללו, ואיזה מאבק יתעדף כל שיקול כזה בעת התנגשות.

מסקנתי היא, שלמאבק ההומו-לסבי ולמאבק הטרנסי שורשים ואינטרסים בסיסיים משותפים- לא רק שותפות אסטרטגית, אלא גם שותפות אידיאולוגית, חווייתית ותאורטית. גם כאשר מטרות הקבוצות אינן זהות, סולידריות בין שתי הקבוצות ומינוף מאבקה של אחת באמצעות זה של האחרת ייטיב עם שתיהן. בזירה המשפטית, סיכויי ההצלחה של מאבק מסוים תלויים פחות במשאבים או בתשומת לב ציבורית ויותר בחוזק העילה המשפטית, מה שמאפשר גם לקבוצה הדלה יותר באמצעים להיות זו שפורצת את הדרך. כך קשרי הגומלין בין הקהילות יכולים להיות הדדיים, מבלי שקהילה אחת "תסחוב על גבה" את האחרת. גם היכן שישנה התנגשות בין המאבקים או היכן שהזכויות הן אכן משאב מוגבל, ניתן לבחון כיצד המאבק הזוכה לעדיפות עשוי לקדם גם את המאבק האחר, ולא לפגוע בו. ואשר לעמדה לפיה המאבק הטרנסי מסיג לאחור את המאבק ההומו-לסבי, לאורך העבודה ראיתי ואף הראיתי כיצד היא מבוססת לא אחת על הנחות יסוד שגויות- הן באשר לנתונים על הקהילות עצמן והן עקב ההנחה לפיה פתרון המיטיב עם הקהילה הטרנסית חייב לבוא במקומו או על חשבונו של פתרון המיטיב עם הקהילה ההומו-לסבית- ומסקנתי באשר לה היא כי בביטולה המוחלט את חלקו של המאבק הטרנסי במאבק הגאה, יכולה הייתה למנוע כמה הישגים משמעותיים משתי הקהילות ובכך להסיג לאחור את המאבק בכוחות עצמה.

כאשר האות שינחה את הקהילה הלהט"בית יהיה כי אין גאווה עבור חלק מן הקבוצות המרכיבות אותה ללא שחרור לכולן, וכי שיפור מצבה של קבוצה אחת בקהילה אין פירושו כי המאבק הגאה הושלם, המאבק הלהט"בי יהיה אפקטיבי מתמיד ונדע עוד סיבות לגאווה.

⁴⁵ ציטוט שמיוחס למרשה פ' ג'ונסון, בתרגום חופשי. ציטוט זה נבחר על ידי גם ככותרת העבודה הסמינריונית.

Deion Scott Hawkins, *From Stonewall to Pride, the fight for equal rights has been rooted in resistance led by Black transwomen*, The Conversation (30.6.2023) <https://theconversation.com/from-stonewall-to-pride-the-fight-for-equal-rights-has-been-rooted-in-resistance-led-by-black-transwomen-206731>

Christanthemum Tran, *When Remembering Stonewall, We Need To Listen to Those Who Were There*, Them (11.6.2018) <https://www.them.us/story/who-threw-the-first-brick-at-stonewall>

Emma Rothberg, *Marsha P. Johnson* National Women's History Museum (2022) <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/marsha-p-johnson>

Gil Engelstein & Iris Rachamimov *Crossing borders and demolishing boundaries: the connected history of the Israeli transgender community 1953–1986*, Journal of Modern Jewish Studies (2019)

Rachamimov, I. (2019). From lesbian radicalism to trans-masculine innovation: The queer place of Jerusalem in Israeli LGBT geographies (1979-2007). *Geography Research Forum*, 39(1), 19-42

אדריאן ריץ', *הטרנסקסואליות כפוייה והקיום הלסבי*, מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותאוריה קווירית, 73-102 (יאיר קדר, עמליה זיו ואורן קנר עורכים, 2001)

Gayle Rubin, *Thinking Sex- Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*, Sexuality, Gender and the Law, 250-259 (1997)

סיגל גולדין (2020) "מאפיינים וצרכים של קהילת הטרנס* בדגש על בריאות רווחה: סקר ארצי מקיף 2019" מרפאת לוינסקי, משרד הבריאות (מתוך אתר "מעברים") https://www.maavarim.org/files/ugd/e46647_f3c6b66ce6d84f0f851bff47eec4c791.pdf

"טרנס בגאווה? אחד מכל שלושה ישראלים לא מוכן לעבוד עם טרנסיות" TimeOut, 07.06.2022 <https://timeout.co.il/%D7%A7%D7%9E%D7%A4%D7%99%D7%99%D7%9F%D7%92%D7%90%D7%95%D7%94-%D7%98%D7%A8%D7%A0%D7%A1%D7%99%D7%AA>

לזלי פיינברג, *סטון בוך' בלוז* (יסמין פימנטה מתרגמת, 2005)

Crowder, Diane Griffin. 1993. *Lesbians and the (re/de) construction of the female body*. In *Reading the social body*, ed. Catherine B. Burroughs and Jeffrey David Ehrenreich, Iowa City: University of Iowa Press

Jacob Hale, *Are Lesbians Women?* *Hypatia* Vol. 11, No. 2 (Spring, 1996), pp. 94-121

ת"פ 389/02 (חיפה)- מדינת ישראל נ' חן אלקובי (פורסם בנוב 07.09.2003)

אייל גרוס, *התחזות כאדם אחר- חיקוי ומרי מגדרי במשפט של חן אלקובי*, 365 משפטים על אהבה (ארנה בן נפתלי וחנה נוה עורכות, 2005)

לראשונה בישראל ילד נרשם כבן ביולוגי של שני הורים מאותו מגדר יום בהיסטוריה להט"בית (16.9.2013)

<https://queerhistory.org.il/%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%95%D7%AA%D7%92%D7%90%D7%95%D7%AA/26-7-1952/>

עמרי אפרים, המדינה הכירה לראשונה בשני אבות ביולוגיים Ynet (15.9.2013) <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4429944,00.html>

יאנה פבזנר, אני לא אמא חד הורית, יש לתומר אבא ואבא Mako (3.11.2016) <https://www.mako.co.il/pride-weekend/Article-014760db4b92851004.htm>

בג"ץ 3148-18 פלוני נ' משרד הפנים (5.5.2021).

חזקי ברוך "הגבר" נחשף, הנישואין בוטלו ערוץ 7 (25.6.2015) <https://www.inn.co.il/news/301103>

בג"ץ 143-62 הנריט אננה קטרינה פונק שלזינגר נ' שר הפנים https://www.nevo.co.il/psika_word/elyon/e19-62000143.pdf

איתי שיקמן טרנסג'נדרית ביקשה לצאת לסיני: "המצרים לא נתנו לי לעבור" Ynet (6.9.2018) <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5341812,00.html>

תומר אלדובי טרנסג'נדרית עוכבה 14 שעות בשדה התעופה בדובאי – וגורשה Mako (24.3.2022) <https://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-928c2cd9b66bf71027.htm>

רן שמעוני לרשות שדות התעופה אין נוהל להתנהלות מול טרנסג'נדרים, והבודקים בנתב"ג עוברים את הגבול "הארץ" (2.5.2023) <https://www.haaretz.co.il/news/education/2023-05-02/ty-article/.premium/00000187-d8d1-d6a1-ad87-f8d1ec0a0000>

Jessica Bahr, Ben Lewis **Jade felt 'extremely violated' after passing through a new body scanner at airport security. This is why** SBS news (19.6.2022) <https://www.sbs.com.au/news/article/jade-felt-extremely-violated-after-passing-through-a-new-body-scanner-at-airport-security-this-is-why/9zzky0gth>

Joshua Donovan **Airport Body Scanners Aren't Programmed For Trans People** DNA Magazine (20.6.2022) <https://www.dnamagazine.com.au/airport-body-scanners-arent-programmed-for-trans-people/>

מישל פוקו **תולדות המיניות** 91-108 (תרגום: גבריאל אש, 1996)

קרל מרקס "לשאלת היהודים" בתוך **מרקס: כתבי שחרות** 44-33, 57-48 (תרגום: שלמה אבינרי, 1965)

גייב מוזס, **איך לעשות אהבה עם אדם טרנס** (עמית אלכסנדר לב מתרגם)

חגי קלעי "ביחד אנחנו חזקות? על אחדות ופילוג בעשייה הפוליטית של קהילת הלהט"ב – רקע, תמונת מצב וצעדים להמשך" מעשי משפט ט(2) 95 (2018).